

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

**SIROMAŠTVO SAMOHRANIH RODITELJA U KANTONU SARAJEVO U
PERIODU OD 2010 DO 2019**

Master teza

Mentor: prof. dr. Sanela Bašić

Kandidatkinja: Fatima Đulančić 739/II-SW

Sarajevo, mart 2022.

UVOD	5
I. METODOLOŠKI OKVIR RADA	6
1.1. Problem istraživanja.....	6
1.2. Predmet istraživanja	7
1.2.1. Kategorijalno pojmovni apparatus	8
1.3. Ciljevi istraživanja.....	9
1.3.1. Naučni ciljevi istraživanja	9
1.3.2. Društveni ciljevi istraživanja.....	9
1.4. Sistem hipoteza.....	10
1.5. Metode istraživanja	10
1.5.1. Vremensko određenje predmeta istraživanja	11
1.5.2. Prostorno određenje predmeta istraživanja.....	11
II TEORIJSKE OSNOVE RADA	12
2.1. Pojam siromaštva u savremenom svijetu	12
2.2. Aspekti nastanka siromaštva	15
2.3. Uzroci i posljedice siromaštva.....	19
2.4. Socijalna nejednakost	31
III SAMOHRANI RODITELJI I SAMOHRANE PORODICE.....	34
3.1. Uzroci samohranog roditeljstva.....	35
3.2. Problemi samohranih roditelja	36
3.3. Prednosti samohranog roditeljstva.....	37
IV SIROMAŠTVO SAMOHRANIH RODITELJA.....	38
4.1. Položaj majki kao samohranih roditelja	39
4.2. Položaj očeva kao samohranih roditelja	40
4.3. Socijalni položaj samohranih roditelja u Bosni i Hercegovini	41
4.4. Oblici smanjenja siromaštva samohranih roditelja.....	42
V REZULTATI EMPIRIJSKOG ISTRAŽIVANJA	45
5.1. Opis uzorka istraživanja i metode prikupljanja podataka	45

5.2.	Metode analize podataka	45
5.3.	Stavovi ispitanika/samohranih roditelja	46
VI	ZAKLJUČAK.....	60
LITERATURA	64	
PRILOZI	67	
1.	Anketa	67
2.	Popis tabela, slika i grafikona.....	71

UVOD

Vrijeme u kojem živimo karakterišu brze i mnogobrojne društveno socijalne promjene koje umnogome utiču na porodicu koja mijenja svoju ulogu ali i strukturu a sve u cilju prilagođavanja zahtjevima društva u kojem funkcioniše. Kao posljedica društvenih promjena u posljednje vrijeme javlja se porast porodica sa samohranim roditeljima. Samohrani roditelji zapravo nisu jednistvena sociološka kategorija čime se otežava i samo definisanje. U literaturi se spominje nekoliko definicija jednoroditeljskih prorodica a one su zapravo alternativa tradicionalnoj prorodici.

Samohrani roditelji se u praksi susreću sa mnogobrojnim problemima kao što su problemi finansijske prirode, socijalno-društveni problemi, psihološki problemi i sl. Mnogi stereotipi vežu se na samohrane roditelje, ali ponekad je njihov najveći problem nerazumijevanje okoline na njihovu životnu situaciju. Samohranim roditeljima je jako teško uskladiti posao i dijete. U nekim razvijenim zemljama, veliki dio roditelja prima socijalnu pomoć jer ne mogu da nađu posao ili su relativno malo plaćeni pa od toga ne mogu podizati dijete. Podizanje nivoa ekonomske nezavisnosti samohranih roditelja (sa posebnim naglaskom na samohrane majke) od krucijalne važnosti je za smanjenje siromaštva i socijalne isključenosti samohranih roditelja.

Problemi samohranih roditelja koje bi bio potrebno prioritetno rješavati su egzistencijalni problemi i problemi vezani za socijalnu isključenost. Problemi poput finansija, siromaštva, stambenog pitanja, nezaposlenosti, alimentacije, obrazovanja i odgoja djeteta samo su neki od važni problema kojima je potrebno da se bavimo.

Autoru Rebotek & Pećnik (2005) u svojoj studiji navode kako oblici podrške samohranim roditeljima mogu biti finansijske, materijalne, emocionalne, moralne i praktične prirode. Svaki od navedenih oblika može ublažiti samohranom roditelju veliku brigu koju ima u pogledu odgoja, razvoja i podizanja porodice i djeteta.

U BiH stanje samohranih roditelja je izuzetno teško. BiH nije gotovo ništa radila po pitanju zaštite samohranih roditelja kroz sisteme socijalne zaštite i zakonskih odredbi. Pred BiH je još uvijek mnogo posla da se uradi po pitanju statusa samohranih roditelja. Generalno, podrška se svodi na lokalni nivo vlasti.

I METODOLOŠKI OKVIR RADA

1.1. Problem istraživanja

Da bi jedna porodica uživala kvalitetan život u zajednici u kojoj živi, potrebno je da se ispunи više faktora. Pri vrhu liste faktora koji bi se mogli navesti, koji čine život dostoјnjim nalazi se adekvatni materijalni prihodi u odnosu na životni standard gdje porodica živi. Kako je ovo jedan od većih problema sa kojima se ljudi u BiH suočavaju, svjedoči Izvještaj o razvoju BiH, godišnji izvještaj Direkcije za ekonomsko planiranje koji pokazuje da 2015. godine 505.816 pojedinaca u Bosni I Hercegovini je živjelo u relativnom siromaštvu od ukupnog 3,5 miliona stanovnika.

Prema srednjoročnoj razvojnoj strategiji (PSRP- Pregled siromaštva) u Bosni I Hercegovini, navodi se da je do nedavno termin “Siromaštvo” primjenjivao se u značenju nedovoljnosti prihoda za nabavku minimalne korpe roba I usluga. Danas se uzima da je siromaštvo tanje kada nedostaju osnovne mogućnosti za dostojanstven život. Prepoznatljivo je da se siomaštvo manifestira na različite načine, među kojima su nedostatak prihoda I sredstava dostanih da se osira održiva egzistencija.

Da bi se kvalitetno pristupilo ovom problemu, potrebno je obratiti pažnju koji aspekti predstavljaju rizične faktore, koji potpomažu ovoj negativnoj pojavi da se jedna porodica suoči, odnosno koji su to zaštitini faktori kojima se jedna porodica može sačuvati od života koji graniči ili života ispod granice siromaštva. Mjerjenje siromaštva se najčešće sprovodi indikatorima vezanim za potrošnju dok se višedimenzionalnost siromaštva posmatra kroz zdravstvo, obrazovanje, mogućnost zapošljavanja i pristup ustanovama socijalne zaštite. Složenost mjerjenja siromaštva upućuje da je siromaštvo potrebno I subjektivno mjeriti, odnosno da I sam pojedinac ocjenjuje da li se nalazi u siromaštvu, iako taj subjektivni osjećaj ne mora nužno da se slaže sa podacima dobijenim objektivnim mjerjenjima.

Osvrčući se na rizične faktore siromaštva, oni uključuju brojnost porodice koja ima veći broj ovisnih članova (djece), porodice samohranih roditelja, mala stopa zaposlenosti, slaba obrazovanost, slaba zaštita socijalnog sistema su faktori koji su prema mjerilima siromaštva pokazala da znatno utiču na pojavu I ostanak siromaštva.

Važno je napomenuti I rodnu ulogu pri tržištu rada. Prema Gender centru FBiH 2010. godine bilo je ukupno 438.949 zaposlenih osoba, od toga 266.731 žena (39,2%). Podaci o broju zaposlenih žena i muškaraca u svim kantonima FBiH, također, pokazuju da žene manje učestvuju na tržištu rada u odnosu na muškarce, u rasponima od 35,0% (Tuzlanski kanton) do 43,9% (Kanton Sarajevo). Prateći trendove, možemo vidjeti i to da se stopa ukupne zaposlenosti nije mnogo promijenila u posmatranom periodu i da je učešće žena, uglavnom, ostalo na oko 40%.

1.2. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja jeste siromaštvo samohranih roditelja, što je nedovoljno prikazano u statističkim mjerjenjima siromaštva I socijalne isključenosti na području kako BiH, tako I Kantona Sarajevo. Posmatrajući mjerjenja siromaštva, siromaštvo samohranih roditelja je prikazano kao dio generalne statistike I o tome se ne priča dovoljno. Potrebno je ukazati na problem sa kojima se samohrani roditelji suočavaju pri obavljanju jednostavnih zadataka koji bi u dvoroditeljskim porodicama bili lako prevaziđeni. Problemi sa kojima se suočavaju ove porodice bi trebale biti olakšani, gdje bi sistem socijalne zaštite doista i predstavlja zaštitu ljudima kojima je ta zaštita potrebna.

Da je ovaj problem nedovoljno istražen, dokazuje I činjenica da siromaštvo samohranih roditelja se ne mjeri prilikom mjerjenja siromaštva državnih institucija, već ova mjerjenja I ukazivanje na ovu problematiku vrše nevladine organizacije I samostalna udruženja koja pozivaju na zaštitu ove ugrožene skupine građana.

Pri vođenim analizama mjerjenja siromaštva UNICEF-a među više socio-ekonomskih grupa 2011. godine, utvrđeno je da djeca a koja žive u porodicama sa samohranim/razvedenim roditeljima imaju najveći jaz siromaštva među svim analiziranim socio-ekonomskim grupama. To je, međutim, relativno mali procenat djece u opštoj populaciji, kao i među siromašnima (oko 2%). Rizik od siromaštva za domaćinstva s jednim samohranim roditeljem uporediv je s rizikom koji se odnosi na domaćinstva u kojima je roditelj udovac/udovica ili u braku/vanbračnoj zajednici, uz neke manje razlike, zavisno od odabranog praga siromaštva.

U prethodno spomenutoj ulozi roda pri zapošljavanju, da žene rade u manjem postotku od muškaraca, potrebno je spomenuti I to da iako postoji zakonski okvir koji ženama dopušta nesmetano zapošljavanje I rad, neusklađenost zakona od 2003. godine pokazuje da zakonom nisu

adekvatno obuhvaćene savremene pojave na radu kao što su mobing, seksualno uznemiravanje te direktna ili indirektna diskriminacija koja je u zadnje vrijeme postala posebno prominentna gdje poslodavci pri intervjuu za posao žene pitaju da li su majke, ako nisu da li se planiraju ostvariti kao majke u doglednom periodu, te prema tim odgovorima odlučuju da li će dobiti posao ili ne. Iako je prema zakonu utvrđeno da se zaposlenim ženama mora pružiti zaštita u vrijeme trudnoće, porođaja i majčinstva, postoji veliki način izbjegavanja poštivanja tih zakonskih pravila što žene stavlja u posebno tešku situaciju pri zapošljavanju. Stvari postaju još dodatno komplikiranije ukoliko je samohrana majka u pitanju, što čini njenu mogućnost zapošljavanja jako niskom.

1.2.1. Kategorijalno pojmovni apparatus

Siromaštvo: termin koji se najčešće koristi za nedostatak osnovnih uvjeta za život. Biti siromašan znači ne imati dovoljno novaca (ili nekih drugih sredstava) za priuštiti si osnovne ljudske potrebe kao što su hrana, piće, dom itd.

Nezaposlenost: u ekonomskim terminima, se pojavljuje ako postoje kvalificirani radnici koji su voljni raditi po nadnicama koje prevladavaju, ali ne mogu naći uposlenje. Dakle, nezaposlene osobe su starije od 16 godina, sposobne i voljne raditi i aktivno traže posao, ali su bez posla.

Samohrani roditelji: roditelj koji sam skrbi za svoje dijete i uzdržava ga. Zakon ovaj termin predviđa kao osoba koja je partnera izgubila smrću. Roditelj koji ostane iza svog partnera, naziva se samohrani roditelj.

Jednoroditeljska obitelj: obitelj koju čine dijete, odnosno djeca i jedan roditelj. Sudskim putem, odnosno razvodom braka je jedan roditelj dobio skrbništvo nad djetetom/djecom. Takva porodica se nazova jednoroditeljska porodica.

Porodica: osnovna socijalna grupa u društvu, i obično se sastoji od jednog ili dva roditelja i njihove djece. Porodica je i grupa ljudi koji dijele zajedničke vrijednosti i imaju zajedničke ciljeve, i obično žive u istoj kući, stanu, prebivalištu. Svi članovi domaćinstva koji su pod jednim krovom su porodica. To je i grupa ljudi koji imaju zajedničke pretke, zajedničko porijeklo.

Diskriminacija: znači odvajati, praviti razliku po socijalnim, imovinskim, rasnim, etničnim, vjerskim, individualnim, spolnim, jezičnim, starosnim ili drugima osobinama.

Socijalna zaštita: pojam koji se odnosi na novčane ili druge doprinose zajednice kako bi se osiguralo ostvarivanje osnovnih potreba ljudskog postojanja.

1.3. Ciljevi istraživanja

1.3.1. Naučni ciljevi istraživanja

Ovaj cilj istraživanja podrazumijeva doprinos razvoju znanosti i teoriji o socijalnim posljedicama siromaštva samohranih roditelja kao društvenom problemu.

- Ovaj problem pod nazivom siromaštvo jednoroditeljskih porodica nije poznat u našoj zemlji, ali ukoliko svrstan pod generalnu kategoriju siromaštva, jeste poznat široj javnosti kao veoma čest. Siromaštvo kao problem je usmjeren na sve kategorije, ali ovaj rad će se fokusirati na uzrokovost siromaštva samohranih porodica. Ova pojava je dokaz neadekvatne uključenosti države putem njenih institucija u spremnost olakšanja I rješavanja problema siromaštva. Posljedice koje siromaštvo ostavlja na djecu veoma su bitne I potrebno je raditi na mogućem uklanjanju uzroka.
- Navedeni naučni cilj moguć je kada su pojave, skup činilaca i odnosa već opisani i opisom određeni. U navedenom teorijskom određenju predmeta istraživanja utvrđeno je šta se podrazumijeva pod uzrocima I posljedicama ovog siromaštva, a to su: nezaposlenost, nizak dohodak, diskriminacija, stigmatizacija djece iz jednoroditeljskih porodica, loši uvjeti života I sl. Na osnovu ove podjele izvršena je klasifikacija problema istraživanja. Također je potrebno izvršiti tipologizaciju problema – koja posljedica siromaštva samohranih porodica najviše ima negativan uticaj.
- Potvrđeno je i poznato da svaki problem ima svoj uzrok i posljedice. Uzrok i posljedica određenog problema određuju se kroz naučnu eksplikaciju. Na osnovu teme ovog istraživačkog projekta, uzrok nastanka problema dječjeg siromaštva jeste siromaštvo samohranih roditelja, koje se javlja ne samo zbog karakteristika pojedinca, nego i društva.

1.3.2. Društveni ciljevi istraživanja

Društveni ciljevi ovog istraživanja se odnose na povećanje svijesti građana o ozbiljnosti siromaštva te u kakvim se sve poteškoćama nalaze samohrane porodice. Smanjenje diskriminacije

djece koja dolaze iz jednoroditeljskih porodica, povećanje nivoa senzibilnosti o ovakvim porodicama što će podstići poslodavce da smanje radne sate, mogućnost ostvarivanja adekvatnog dohotka da samohrani roditelji mogu priuštiti da prioritet ne bude rad već život sa djetetom/djecom. Također i smanjenje pojave stigmatizacije djece iz jednoroditeljskih porodica s obzirom na patrijarhalno društvo.

1.4. Sistem hipoteza

Generalna hipoteza: „Nedovoljna podrška sistema socijalne zaštite samohranim roditeljima pogoduje ostanku ove negativne pojave i nedovoljno ukazivanje na ovaj problem dovodi do stigmatizacije samohranih roditelja kao i djece iz samohranih domaćinstava.“

Posebne hipoteze:

1. Siromaštvo samohranih roditelja nije dovoljno istraženo, niti se pridaje dovoljno pažnje problemu zbog generalizacije pri mjerenu siromaštva.
2. Djeca samohranih roditelja najčešće iskuse siromaštvo za razliku od njihovih vršnjaka koji dolaze iz porodica sa oba roditelja.
3. Povećanje uloge države u pomoći usmjerenoj samohranim roditeljima, što će u konačnici dovesti do povećanja kvalitete vremena provedenog zajedno roditelja i djeteta/djece.
4. Nemogućnost roditelja za ostvarivanje dovoljno finansijskog dohotka, zajedno sa majnkom vremena koje može provesti u porodici iako je jedini roditelj, dovodi do pojave dječijeg siromaštva djece koja dolaze iz samohranih porodica.
5. Samohrani roditelji su rastrzani između nemogućnosti provođenja dovoljno vremena sa djecom i nemogućnosti dovoljnog zarađivanja zbog ignorancije vlasti KS.
6. Zbog manjka provedenog vremena, može doći do zanemarivanja djeteta, nedovoljno kvalitetno razvijenog odnosa između roditelja i djeteta, te zbog patrijarhalnog društva i osude samohranih roditelja, može doći do stigmatizacije djece samohranih roditelja.

1.5. Metode istraživanja

Istraživanje „Siromaštvo samohranih roditelja na području Kantona Sarajevo od 2010. do 2019.“ biti će empirijsko istraživanje. Ovaj problem se mora gledati sa više aspekata jer je problem istraživanja višedimenzionalan. Samo definisanje problema se oslanja na teorijske činjenice gdje

možemo koristiti adekvatnu literaturu, druge već objavljene izvore dok glavni dio, odnosno prikaz siromaštva samohranih roditelja u društvu može se pokazati empirijskim istraživanjem, gdje će sami samohrani roditelji moći ocijeniti svoje učešće u zajednicama u kojima žive, te dati do znanja koliko je sistem socijalne zaštite tu ili nije tu da bi pomogao ovoj ugroženoj skupini. Kada su u pitanju općenaučne metode u ovome istraživanju koristit će se hipotetičko deduktivna i statistička metoda. Razlog što ćemo koristiti hipotetičko deduktivnu jer se oslanja na selektivnom i provjerenom društvenom iskustvu, u ovome slučaju žena koje su iskusile nasilje kojima je uzrok bio alkoholizam i statistička metoda jer je to jedina metoda kojom se mogu istraživati masovne pojave.

Od metoda prikupljanja podataka u ovom istraživanju će se koristiti metoda analize sadržaja dokumenata, te sveopšta generalizacija. Hipoteze indikatora naznačuju dvije metode, a to je spomenuta operativna metoda prikljupljanja podataka koju ćemo koristiti u interesu prikljupljanja relevantnih podataka iz odgovorajućih izvora prvenstveno izvještaje Centra za socijalni rad, Zavoda za zapošljavanje te relevantne stručne rade.

Koristiti će se metoda ispitivanja i u tom slučaju koristiti će se kao njen instrument anketa. Anketa će se formirati u pisanim obliku uz pitanja koja su pogodna za ovo naučno istraživanje. Uzorak: uzorak ispitanica je reprezativan i namjeran. Obuhvatati će ispitanici samohrani roditelji KS.

1.5.1. Vremensko određenje predmeta istraživanja

Naučno istraživanje će biti obuhvaćeno vremenskim periodom od 2010 do 2019. godine.

1.5.2. Prostorno određenje predmeta istraživanja

Naučno istraživanje će biti obuhvaćeno područjem Sarajevskog kantona.

II TEORIJSKE OSNOVE RADA

2.1. Pojam siromaštva u savremenom svijetu

Svjetska populacija se širi iz dana u dan, a samim time i broj ljudi koji žive na rubu siromaštva i u uvijetima ekstremnog siromaštva. Siromaštvo je postalo nažalost nezaobilazan pojam u gotovo svim zemljama svijeta. Prema informacijama Svjetske banke (2020) 9,4% svjetske populacije živi na rubu ekstremnog siromaštva u 2020.godini. Čovječanstvo je dostiglo vrhunac u pogledu bogatstva, intelekutalne sposobnosti, obrazovanja i razvoja tehnologije, ali s druge strane milioni osoba nemaju više od 1,9 \$ dnevno. U posljednje vrijeme svjetski poredak karakteriše proces socijalnih promjena koji su obilježeni industrijskom tranzicijom. Proces je doveo do pojave novih socijalnih rizika, pri čemu mnogi ostaju bez posla, vlada nesigurnost na tržištu rada, a karakteriše ga i starenje populacije te rast porodične nestabilnosti. (Družić-Ljubotina & Kletečki-Radović, 2012)

Jako je taško odrediti šta zapravo znači termin siromaštva, jer se ovaj pojam razlikuje od sredine do sredine. Definisanje siromaštva u razvijenim zemljama se razlikuje od definisanja siromaštva u nerazvijenim zemljama obzirom da je i nivo ekonomskog razvoja drugačiji. Shodno tome, možemo zaključiti da je siromaštvo kompleksan pojam koji zavisi od mnoštva faktora. Za potrebe mjerjenja siromaštva posmatraju se različiti aspekti života i životnih uslova koji uključuju determinante kao što su materijalne, kulturološke, socijalne, psihološke i dr. Siroimaštvo je definitivno višedimenzionalan pojam koji je određen postojećim pravilima i institucijama i koji je prostorno ograničen. Analiza siromaštva počinje sa samim definisanjem. Jedno od najjednostavnijih shvatanja siromaštva jeste to da se siromaštvo veže za nedostatak novca ili nedovoljnu količinu novca ili nedovoljnu količinu imovine (Družić-Ljubotina & Kletečki-Radović, 2012).

Kao što smo rekli, siromaštvo se definiše na razne načine, a karakteriše ga nedostatak dohotka i sredstva koji su potrebni za ljudsku egzistenciju, glad, socijalna nejednakost, odsustvo zdravlja, socijalnih i psiholoških elemenata, ograničenost u obrazovanju, povećana smrtnost, nasilje,

beskućništvo i neodgovarajući stambeni uslovi, nesigurno okruženje, društvena diskriminacija (Bejaković, 2005)

Prilikom određivanja siromaštva, u literaturi ne postoji jedna teorija koja je dominanta u odnosu na druge, nego postoji nekoliko savremenih teorijskih stavova po pitanju definisanja siromaštva. Autor Šučur (2001) siromaštvo definiše kao društveno stanje pojedinca ili grupe. Autori Walker & Walker (2009) siromaštvo definiše kao „stanje deprivacije dohotka i drugih izvora, materijalnih, socijalnih ili kulturnih (Walker & Walker 2009: str. 23). Siromaštvo utiče na gotovo sve aspekte ljudskog života od životnih očekivanja do zapošljavanja, učenja i saopštovanja. Siromaštvo kao pojam podrazumjeva deficit u materijalnom smislu kojeg prati i niz osnovnih ljudskih potreba koje ostaju nezadovoljene. Svjetska banka (2001) definiše siromaštvo kao „materijalni deficit koji ima za posljedice slabe socijalne odnose, nesigurnost i ovisnost o drugima, nisko samopouzdanje i bespomoćnost“. Sredinom prošlog stoljeća u literaturi se javio moderni pristup definisanju i analizi siromaštva koji ga definiše ne samo kao nedostatak materijalnih sredstava za život, nego i kao nedostatak ekonomске, socijalne, kulturne i prishološke dimenzije. Višedimenzionalnost siromaštva iskazuje se u stanju koje obilježava dugotrajna i stalna uskraćenost resursa, sposobnosti, mogućnosti izbora, sigurnosti i moći koje su nužne za odgovarajući životni standard i ostvarivanje drugih građanskih, ekonomskih, političkih, kulturnih i socijalnih prava. (Bejaković, 2005)

Višedimenzionalnost se jasno ogleda u sveobuhvatnim zvaničnim definicijama koje su formulisale Evropska unija i Organizacija Ujedinjenih naroda (Matković, 2014). Sveopće siromaštvo se u kopenhagenškoj deklaraciji Ujedinjenih nacija o društvenom razvoju definiše kao „nedovoljan dohodak i sredstva za održivo preživljavanje, glad i neuhranjenost, loše zdravstveno stanje, ograničena dostupnost drugih ličnih usluga, povećani morbiditet i mortalitet uslijed bolesti, neadekvatni stambeni uslovi i beskućništvo, nesigurno životno okruženje i socijalna diskriminacija i isključenost. Sveopće siromaštvo također karakteriše i nedovoljno učestvovanje u donošenju odluka i neučestvovanje u građanskom, socijalnom i kulturnom životu.“ (Matković, 2014; str. 22)

Evropska definicija siromaštva je po pvi put usaglašena 1975. godine i smatra se zvaničnom definicijom koju koristi Evropska unija: „Pojedinci su siromašni ako su njihov dohodak i resursi

u toj mjeri neadekvatni da im ne omogućavaju da ostvare životni standard koji se smatra kao prihvatljiv u društvima u kojima žive. Uslijed siromaštva moguća je višestruka ugroženost koja se odražava kroz nezaposlenost, nizak dohodak, neadekvatne stambene uslove, neadekvatnu zdravstvenu zaštitu i barijere za doživotno učenje, kulturu, sport i rekreaciju. Siromašni su često isključeni i marginalizovani i ne učestvuju u aktivnostima (ekonomskim, socijalnim i kulturnim) koje predstavljaju normu za druge, a često im nije omogućen ni pristup fundamentalnim pravima“ (Council of European Union, 2004: str. 8). Kada se analizira pojam siromaštva u kontekstu zemalja Evropske unije, jedan od glavnih ciljeva strategije Evropa 2020 je upravo smanjenje broja ljudi koji žive ispod linije siromaštva za 25% što će predstavljati izlazak preko 20 miliona ljudi iz zone siromaštva u Evropi.

Pravo na zaštitu od siromaštva uvela je Evropska socijalna povelja 1996. godine, a programi koji polaze od Lisabonske strategije još iz 2000. godine usmjeravaju pažnju na holistički pristup u tumačenju višestrukih dimenzija siromaštva i primjenu različitih instrumenata u suzbijanju posljedica siromaštva. Generalno možemo reći da je cilj evropskih strategija to da se podstakne kohezija u socijalnom smislu, posredstvom novih zapošljavanja kao osnovnom instrumenta kojim se utiče na suzbijanje siromšatva kao i socijalne nejednakosti. Osim toga, zapošljavanjem se utiče i na unapređenje životnog standarda kao i radnih uslova kao i drugih metoda rada (Kolin, 2007). Rad nije samo osnovni način osiguranja ekonomске egzistencije, već i način promicanja moralnih vrijednosti kod pojedinca kao što su želja za napredovanjem samopoštovanje, te kao takav i u evropskim strategijama zauzima centralnu ulogu. U posljednje tri decenije u Evropi je značajno mjesto zauzeo pojam socijalne islučenosti kao vrsta eufimizma za pojam siromaštva. Pojam se prvi put upotrijebio u Francuskoj i tada se odnosio na građane koji su bili isključeni iz sistema državnog socijalnog osiguranja (Kolin, 2007).

Mnogi državni zvaničnici u razvijem zemljama pojam siromaštva „guraju“ u stranu, jer siromaštvo simbolizira neuspjeh njihove vlasti. Samo rijetki se hvataju u koštac sa siromaštvom i javno o tome govore (Tomić, 2007). Međutim, bez obzira na pokušaje ublažavanja pojma siromaštvo u razvijenim evropskim zemljama, jasno je da pojam društvene isključenosti ne predstavlja ništa što je različito od starih koncepata siromaštva i nejednakosti. Pojam društvena (socijalna) isključenost se u novije vrijeme sve češće koristi u odnosu na pojam siromaštvo iako mnogi autori ističu da je maglovit, nejasan i sa više različitih značenja. S obzirom da se u ovome dijelu definiše pojam

siromaštva u savremenom svijetu, potrebno je dati i definiciju socijalne isključenosti kao sličnog pojma. (Tomić, 2007)

Pojam siromaštva u savremenom svijetu posmatran u kontekstu zemalja jugoistočne Evrope veže se za proces tranzicije kroz koje su sve zemlje prošle u proteklim decenijama. Tranzicija je dovela do pojave velike nejednakosti, a koja povećava krize i dovodi do sukoba između bogatih i siromašnih u raspodjeli dohotka. Pojedine skupine siromaštva, kao što su slabije obrazovani, nezaposleni i ruralno stanovništvo su izloženiji siromaštvu u većini tranzicijskih zemalja. (Bejaković, 2005)

Iako su veliki pad proizvodnje i porast nejednakosti značajne odrednice povećanja siromaštva, ta su dva faktora na neki način samo prividni uzroci iza kojih su skriveni složeni međuodnosi ekonomskih, socijalnih i političkih procesa. Osim odrednice proizvodnje i dohotka, gotovo najvažniji faktori bili su opseg i vrsta ekonomskih reformi koje su zemlje odlučile provesti. (Bejaković, 2005)

Shodno navedenom, mišljenja sam da je pojam siromaštva višedimenzionalan koji utiče na različit spektar aktivnosti pojedinca i grupe. Siromaštvo se u moderno doba vezuje ne samo za nedostatak dohotka nego i za druge društvene aspekte. Smatram kako je pojam siromaštva potrebno mnogo više istraživati i baviti se mnogo više praskom, kako bismo smanjili broj siromašnih.

2.2. Aspekti nastanka siromaštva

Siromaštvo kao pojam se javljao kroz različite vremenske dekade. Ono nije pojam koji se samo prisutan u siromaštvnim državama, nego se on javlja i u ekonomski razvijenim državama. Razlika je u tome, koje se determinante koriste kako bi se definisalo siromaštvo, a koje se mijenjaju sa razvojem društva. Prema tome, u današnjem savremenom svijetu dostojanstvena egzistencija znači posjedovanje sredstava za zadovoljavanje potreba u različitim aspektima života (Bhalla & Lapeyre, 1999).

Siromaštvo kao pojam nije samo karakteristično vezano za savremeno društvo. Međutim, način na koji se ono ispoljava, elementi koje sadrži su mnogo drugačiji u odnosu na ispoljavanje siromaštva u nekim drugim periodima. Razvoj ljudskog društva je doveo do razvoja duhovnih i materijalnih ljudskih potreba, rasta ukupnog životnog standarda i kvaliteta života koji uključuju materijalne, radne i društvene uslove života, slobodu kretanja, slobodu razmjene ljudi i dobara. Shodno navedenom, sadržaj siromaštva je živa materija koja se stalno mijenja, ali osim uključivanja materijalne oskudice kao glavnem elementu, sve veću pažnju imaju i socijalni odnosi, potrošnja, obrazovanje, zdravstvo, zaposlenost i kvalitetna životna sredina (Vilić, 2013).

Prilikom definisanja siromaštva kroz historiju važno je spomenuti da se ono je ono staro koliko je staro i čovječanstvo te da se uporedno s njim mijenjalo. Moguće je primjetiti evoluciju pretpostavki ko se smatra siromašnim i kakav je odnos prema tim osobama. Siromaštvo je počeo u najstarijim zajednicama, a svoje oblike imalo je i u antičkom vremenu, srednjem vijeku i novom dobu. Kroz sve vremenske epohe ono što se najviše mijenjalo jeste definisanje i sadržaj siromaštva, te način borbe protiv siromaštva.

Ako posmatramo kroz historiju društveni stavovi se razlikuju u odnosu na siromašne osobe. U društvu postoje osobe koje nisu krive za svoj siromašan položaj (invalidni, radno nesposobni i sl.). Nadalje, postoji i druga kategorija a to su svjesno siromašni, koji su svojim postupcima doveli do toga (bskučnici, alkoholočari, narkomani i sl.). Teorija siromaštva je razlučila četiri grupe analize siromaštva kao društvenog fenomena (Vilić, 2013).

U teoriji se uglavnom navode četiri najvažnije grupe definisanja siromaštva kao društvene pojave, a to su:

- Teorija kulture siromaštva: Ova teorija analizira načine života siromašnih koji se značajno razlike od života osoba koje nisu siromašne. Prema ovoj teoriji siromašne osobe karakterizira sličan način ponašanja, životnih vrijednosti i načina preživljavanja. Upravo zbog specifičnosti koje ih karakterišu integracija u društvo je izuzetno zahtjevna.
- Teorija začaranog kruga: Stajalište ove teorije jeste da je siromašno nasljedno, odnosno da se osoba rađa siromašna. Iako prema ovoj teoriji djeca koja se rode siromašna prijeti im mnogo veća opasnosti od budućeg siromaštva, pojedina istraživanja govore o promjenjivosti dohotka, te nezadržavanju u siromaštву (odnosno ulasku i izlasku iz njega).

- Teorija situacijske prisile: Ova teorija govorio tome da osobe iz nekog razloga na koje ne mogu uticati postaju siromašni, najčešće su to prirodne nepogodne, ratna dejstva i sl. U tim situacijama osobe gube gotovo svu imovinu i budu primorani početi život ispočetka.
- Koncept potklase: Teorija se bazira na vjerovanju da postoji određena grupa osoba koja se strukturno odvaja i kulturno razlikuje od uobičajeno zaposlene radničke klase (Šućur, 2001).

Srednji vijek karakteriše relativno tolerantan odnos prema siromašnim osobama. U tom periodu se smatralo da su siromašni dio božijeg poretka i da samim time nisu odgovorni za svoj položaj. U tom periodu se svakako odricanje od ovozemaljskim dobara i dobrovoljno siromaštvo smatralo najvećom vrlinom, a pomoć siromašnim dužnost. U periodu sredine srednjeg vijeka dolazi do povećanja obima siromaštva. Seosko stanovništvo je napušтало земљу и они су постали najamni radnici, а у doba industrijalizacije zanatlje su izgubile svoj status i nezavisnost te su bili primorani da nađu poslove u industrijskim pogonima. Za razliku od srednjeg vijeka, tokom 16-og, 17-og i 18-og vijeka ustalilo se shvatanje da je siromaštvo posljedica lijenosti i lična odgovornost pojedinca (Šućur, 2001).

Neke procjene govore da je prije 200 godina 84% svjetske populacije bilo siromašno prema mjerenu koja je je u skladu sa linijom siromaštva od 1 \$ dnevno. U tom periodu u Evropi se siromaštvo definisalo kao neposjedovanje imovine. Prema Ravallionu (2013) opstanak i preživljavanje je direktno zavisilo od toga da se obezbjedi posao. Kada nije bilo posla širili su se kriminal i prošnja, pa siromaštvo počinje da se tretira kao socijalna patologija (Ravallion, 2013).

U sklopu pregleda literature važno je spomenuti stavove ekonomsite iz 18 i 20. stoljeća koji su analizirali razvoj siromaštva i proces suzbijanja siromaštva. Ekonomisti iz 18.stoljeća smatrali su da je „siromaštvo nastaje uslijed nepromjenjivosti zakonitosti u raspodjeli dohotka na profite i najamine. Smatrali su da dohoci ovise o ekonomskim zakonima, a ne i političkim odlukama u sferi preraspodjele dohotka, pa se svaki pokušaj preraspodjele dohotka u korist siromašnih građana i onih s nižim primanjima, unaprijed ocjenjivao kao neuspješan i nepotreban. Jednakost u raspodjeli dohotka se nije cijenila kao važna društvena vrijednost, već se cijenila efikasnost i profitabilnost,“ (Čićin & Šain, 2014, str. 33). Ekonomisti koji su dolazili iz 20. stoljeća smatrali su da je siromaštvo fenomen koji dokida granice društva u cjelini, te da to nije fenomen vezan samo za pojedine

građane. Kao preovladavajuća ekonomska filozofija, merkantilizam je podrazumijevao stav da je siromaštvo preudslov za ekonomski rast. U tom kontekstu, ekonomisti su bili stava da „glad“ zapravo motiviše ljudе da rade, a odgovarajućа ponuda jeftine radne snage je bila esencijalna za izvoz, pa samim tim i razvoj (Matković, 2014).

Poslije Drugog svjetskog rata bilo je rasprostranjeno mišljenje da će društveno-ekonomski rast eliminisati siromaštvo na skali socijalnih problema, te da će pravedna podjela dohotka u okviru države blagostanja pružiti svima iste šanse za društvenu promociju. Siromaštvo je izgledalo kao sporedan socijalni problem koji se javlja ponegdje u društvima koja se intenzivno ekonomski razvijaju kao rezultat individualnih karakteristika kod neprilagođenih pojedinaca. U skladu sa ovim pristupom naglasak se stavlja na odgovornost pojedinca koji treba da sopstvenim naporima nađe izlaz iz siromaštva uz eventualnu podršku porodice i dobrotljivih organizacija. (Matković, 2014).

Istraživanja koja su rađena nakon Drugog svjetskog rata su se najviše bazirala na analizi rastućih slojeva društva, dok je siromaštvo kao fenomen bilo zanemareno i prihvaćeno kao poznata društvena pojava. Tek krajem 50tih i početkom 60tih godina, fenomen siromaštva se počinje aktivnije istraživati. Najveću zaslugu za to imaju socijalne službe koje su se u praksi bavile problemom siromaštva, a putem njih je javnost mogla saznati alarmantne podake vezane u širenje siromaštva, posebno u razvijenim zemljama (Kolin, 2008).

Dakle, sredinom prošlog stoljeća je počeo rast socioloških i interdisciplinarnih projekata koji su se bavili nastankom, uzrocima i posljedicama siromaštva. U historiji su se povremeno javljale iluzije o definitivnoj pobjedi nad siromaštвом. Socijalizam je bio jedna od takvih iluzija i neslavno je propao. Na prostoru jugoistočne Evrope posebno možemo izdvojiti neke aspekte nastanka siromaštva. Prostor jugoistočne Evrope, odnosno preciznije države koje su ulazile u sastav bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, su se suočile sa pojmom siromaštva u velikoj mjeri raspadom države. Raspad bivše Jugoslavije koji su pratili ratovi između bivših republika, te rezultati tih ratova koji su se manifestovali kroz veliki broj izbjeglica koji su ostajali bez domova i materijalnih dobara, razaranje privrede i općenito krah životnog standarda doveli su države i njihove građane u situaciju da se moraju suočiti sa velikim brojem siromašnog stanovništva.

Srednja klasa koja je do tada bila dominantna je faktički nestala, a stanovništvo je podijeljeno na ekstremno bogato i ekstremno siromašno. (Kolin, 2008).

2.3. Uzroci i posljedice siromaštva

Obzirom da je fenomen siromaštva izuzetno star i obiman, postoji mnoštvo uzroka siromaštva. Ti uzorci su se s vremenom pojačavali ili čak nestajali. Obzirom da postoji veliki broj siromašnih osoba, u praksi se javlja i veliki broj uzroka siromaštva. U nastavku su prikazani najvažniji uzroci siromaštva:

Tabela 1. Uzroci siromaštva

Individualna odgovornost pojedinca za svoj položaj	Širi društveni procesi i strukturni faktori	Prirodne katastrofe
Lijenost i nesposobnost	Klasna pripadnost i obrazovanje	Poplave
Asocijalnost	Nedostatak sredstava za egzistenciju	Suše
Nedostatak adekvatne sposobnosti	Dugotrajna ekonomski nerazvijenost	Zemljotresi
Nedostatak motivacije	Slaba socijalna mobilnost	Kisele kiše
	Neravnomjerna rapsodjela prihoda	Globalno zagrijavanje
	Sukobi u nekim dijelovima svijeta	

Izvor: Viljoen D. J., (2013) „Perceived Causes of Poverty of the Post-apartheid Generation“, INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITY STUDIES Vol 5, No 1. pp. 73-80

Najveći problem nastajanja i razvoja siromaštva na globalnom nivou, osim rasta broja stanovništva, jeste neravnomjerna raspodjela i distribucija prihoda, gdje se stvarna enormna razlika između bogatih i siromašnih. Ta nejednakost sve više utiče na razvoj siromaštva u svijetu, gdje s druge strane imamo pojavu usporavanja privrednog rasta kao posljedica nemira i ratova zbog siromaštva. Radi se zapravo i cikličnom procesu. Generalno, možemo zaključiti kako sve kategorije siromaštva ipak u društvu nisu podjednako izložene riziku nastanka i razvoja siromaštva. Ovo praktički znači da dužina siromaštva nije jednaka kod penzionera, dugotrajno nezaposlenih, kratkotrajno nezaposlenih, beskućnika, osoba sa nižim nivoom obrazovanja i sl. (Vilić & Nišić, 2016).

Dva izuzetno frekventna uzroka siromaštva na globalnom nivou smatraju se nezaposlenost radnospособног stanivnišva i relativno nizak stepen obrazovanja. Možemo reći kako su ova da uzroka izuzetno povezana, jer sa povećanjem nivoa obrazovanja smanjuje se stopa nezaposlenosti, a samim time i stepen siromaštva. Osim toga, ekomska kriza iz 2008 godine je imala veliki uticaj na porast nivoa siromaštva, a pogodila je generalno najranjivije geografske zone, ali istovremena doprinjela povećanju bogatska najbogatijih. Velika količina novca u rukama najbogatijih dovodi do nemogućnosti rješavanja globalnog siromaštva. Ako pogledamo stanje na globalnom nivou u pogledu blagostanja, možemo uočiti da jako mala grupa ljudi posjeduje bogatstvo koje može da spriječi siromaštvo na globalnom nivou. Ono što je veliki problem rješavanja siromaštva jeste činjenica da se siromaštvo posmatra kao političko pitanje (Bašić, 2013).

Dugo unazad kroz teoriju su postojala dva suptorna stajališta analiziranju uzroka siromaštva. Prvo stajalište zagoravalo je stav da uzroke siromaštva treba tražiti u individualnim razlikama. S druge strane preovladava mišljenje da je siromaštva posljedica ekonomskih, političkih i kulturnih determinanti koje se pojavljuju na društvenom nivou. Feagin (1972) je prvi autor koji je sistematizovan sve uzroke siromaštva i proučavao ga kao višedimenzionalan. On je sve uzroke siromaštva srstao u tri kategorije i to: Družić-Ljubotina & Kletečki-Radović, 2012)

- i. Individualni uzroci; Siromaštvo se posmatra sa aspekta pojedinca odnosno životnog stila pojedinca koji živi u siromaštvu. Aspekti koji se posmatraju su nedostatak sposobnosti, truda, ekonomičnosti, alkoholizam, nasilje i sl.
- ii. Strukturalni uzroci; Posmatraju siromaštvo sa aspekta gupnih rizika kao što su politička kretanja, socijalni rizici, ekonomski uzroci (neravnomjerna raspodjela dohotka, neravnomjeran ekonomski rast i sl.), nivo obrazovanosti i sl. Na osnovu navedenih uzroka formira se globalna slika siromaštva
- iii. Fatalizam; Ova vrsta uzroka se može definisati kao subjektivna vrsta, jer se najčešće radi o uzorocima kao što su nedostatak sreće, sudbina, božja volja i sl.

Prva kategorija siromaštva se bazira na tome da je siromaštvo individualni problem odnosno da su osobe same odgovore za to što su siromašne, dok se druge dvije kategorije baziraju na tome da je siromaštvo izvan kontrole pojedinca i da zavisi od mnoštva eksternih determinanti. (Krisberg, 2016)

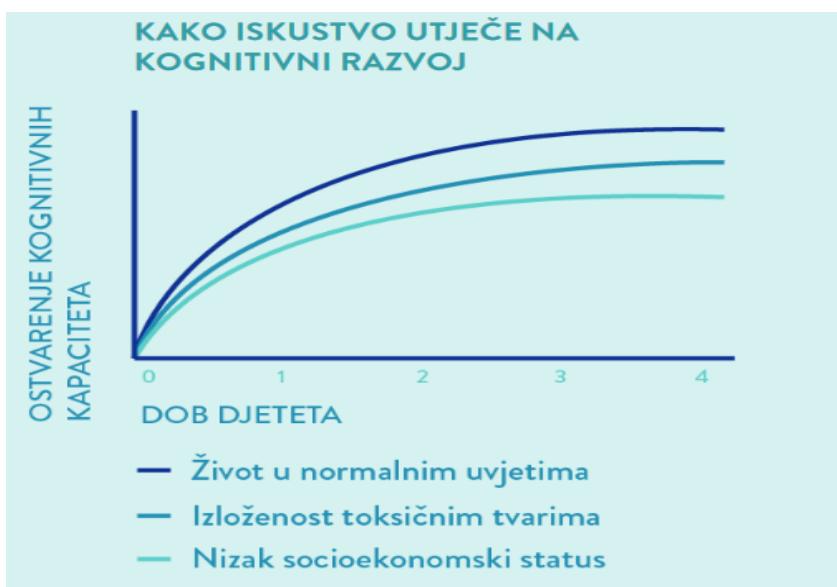
Više je sfera u kojima se mogu posmatrati posljedice koje proizvodi siromaštvo. Najznačajnija kategorija na koju se reflektuje siromaštvo su djeca. Siromaštvo stigmatizira dijete i isključuje ga iz društva te je mnogo problema sa kojima se suočavaju djeca iz siromašnih porodica tokom školovanja. Utjecaj siromaštva koji se ogleda u prenapućenim domaćinstvima do nekvalitetne i neredovne prehrane može biti faktor koji će umanjiti šanse da djeca budu zdrava i da normalno rastu i razvijaju se. U svome istraživanju u proteklih nekoliko godina autorica dr. Deborah Frank, pedijatrica i direktorka klinike u Boston Medical Centre, je istakla da „dosadašnje studije utjecaja siromaštva na djecu zanemaruju materijalne teškoće sa kojima se susreću kao što su teško pribavljanje hrane, nedovoljno grijanje i nedostatak kućnih potrebština. U svome istraživanju autorica je okupila oko 7000 djece starosti od četiri mjeseca do tri godine koja su boravila u hitnim službama ili pedijatrijskim klinikama. Rezultati do kojih je došla su pokazali da su navedene materijalne teškoće i nedostatak osnovnih uslova za život doveli do toga da su ta djeca imala većih problema sa zdravljem, rastom i razvojem. Deborah Frank je naročito istakla da ovo stanje nije „samo neizbjegjan Božiji čin“, već lijek za ovo stanje postoji i može se naći u društvu koje takvoj djeci može pomoći kako bi se za njih kreirale mogućnosti da sebi stvore preduvjete za normalan život“ (Krisberg, 2016).

Siromaštvo kao fenomen nema iste posljedice na djecu i odresle. Siromaštva kod djece posebno u najranijem djetinjstvu stvara socio-psihološke posljedice u daljem razviju. Najčešće se javljaju kognitivni, fizički probremi kod djece. Nepovoljna situacija siromašne djece odražava se i kasnije tokom života, što pridonosi intergeneracijskom prenošenju siromaštva, odnosno da se siromaštvo prenosi sa roditelja na djecu (Šućur, 2015).

U praksi postoje različite determinante od kojih zavisi nastanak siromaštva među djecom, a to su prije svega zaposlenost, obrazovanje, zdravstveni status roditelja, vrsta sredine u kojoj žive, tip porodice i brojčano stanje. Ovdje možemo lahko zaključiti da su djeca kod kojih su oba roditelja nezaposlena najugroženija po pitanju siromaštva. Jako često takva djeca nemaju ni osnovne životne namirnice i sredstva potrebna za život, kao što su obuća i odjeća. Ako posmatramo kognitivni razvoj, ovakva djeca nemaju mogućnost dodatnih usavršavanja, pohađanja kurseva, treninga i sl., a ulaganje u rani dječiji razvoj donose dugoročne koristi kako djeci tako i njihovim porodicama, pa kasnije i društvu u cjelini. Djeca imaju samo jednu šansu za optimalan razvoj u

intelektualnom i tjelesnom pogledu i razvojni ishodi djece neće se popraviti naknadnom promjenom ekonomskog položaja porodice. Zato je zaštita djece od siromaštva imperativ kako u dobrim tako i u lošim vremenima. Obaveza i potreba da se djeca zaštite od siromaštva je ogromna, što je navedeno i u UNICEF-ovom izvještaju iz 2007. godine u kojem stoji: „Društvo koje ne uspije održati tu obvezu (zaštiti djecu od siromaštva), čak i u teškom privrednom razdoblju, jest društvo koje je iznevjerilo svoje najranjivije građane i stvara nesavladive socijalne i ekonomske probleme u godinama koje slijede“ (Šućur, 2015).

Slika 1. Kognitivni razvoj siromašne djece

Izvor: Sameroff. A. (1998). Environmental Risk Factor in Infancy. *Pediatrics*. 102(5), str. 1287-1292

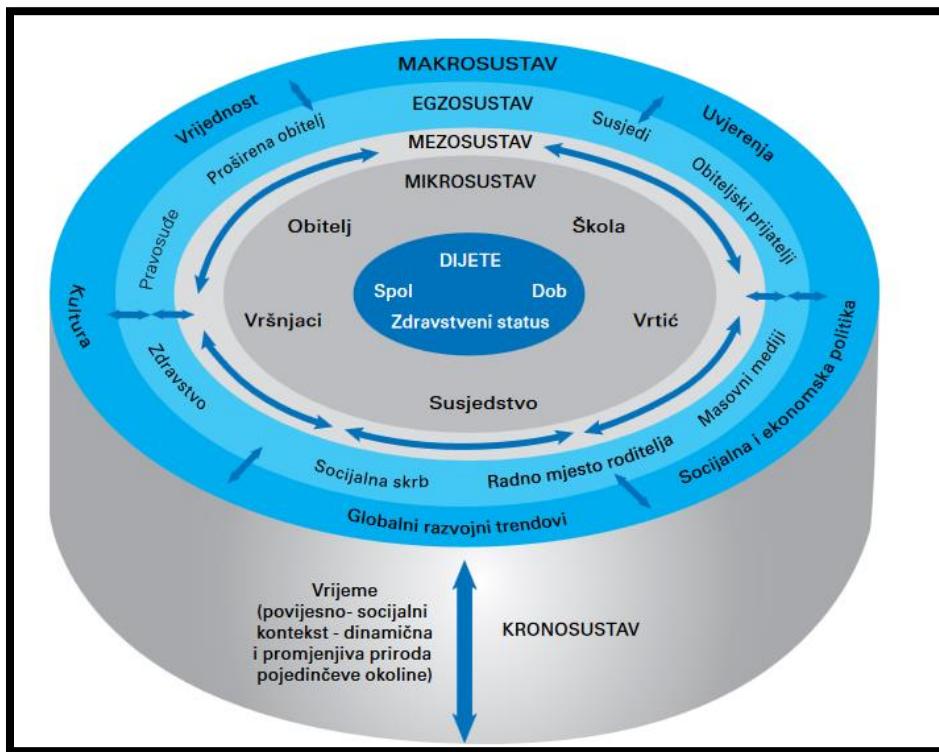
Djeca koja žive u uslovima siromaštva najčešće prati loša ishrana, nizak nivo interakcije sa odraslim, visok rizik za obolijevanje, izloženost manjem fondu riječi, nedostatak igračaka, slikovnica i izloženost stresu i sl. Zbog svega navedenog djeca koja žive u siromaštvu već u ranoj dobi počinju zaostajati za vršnjacima u svim pogledima. Shodno tome, javlja se veća vjerovatnoća nižeg nivoa obrazovanja, zdravlja kao i društvenog života pri čemu je vjerovatnost od naslijednog siromaštva uvećana. U odraslu dob ulaze sa niskim nivoom obrazovanja i bez kvalifikacija. Niže obrazovanje i narušeno zdravlje među ostalim faktorima kao što su diskriminacija i slabiji socijalni kontakti, rezultiraju nezaposlenošću, loše plaćenim poslovima i radom „na crno“ što dovodi do začaranog kruga siromaštva (Chzhen, 2009).

Djeca bez roditeljskog staranja su poseban oblik siromašne djece. Postoje stiuacije kada roditelji ne mogu da se brinu od djeci i smještaju ih u socijalne ustanove odnosno domove za nezbrinutu djecu. Možemo reći kako je ovaj oblik siromaštva djece najteži jer djeca osim što su siromašna nemaju ljubav i brugu od strane roditelja, neodrastaju u porodičnom okruženju. Ako se kao primjer uzme Bosna i Hercegovina, kao jedna od zemalja jugoistočne Evrope, zvanične statistike o davanju djece na čuvanje i brigu nekoj drugoj porodici ili smještaju u dječije domove nema, ali se to nažalost dešava. Čitav splet okolnosti kojima je siromaštvo veoma dobra i debela podloga, uzorkuje da se roditelji, uz posredstvo centra za socijalni rad, odluče da dijete daju u alternativni smještaj (Bruckauf, 2011).

U teoriji postoji mnoštvo pristupa proučavanju u analizi psiho-socijalnog razvoja djece koja su siromašna. Najvažnije teorije su: i) ekološka (ekosistemska) teorija, ii) teorija modela rizika i otpornosti, iii) teorijski modeli koje uključuju odluke o dodjeli resursa unutar porodice (Šućur et al. 2015)

Ekološka ili ekosistemska teorija; Navedenu teoriju kreirao je i razvio američki psiholog Urie Bronfenbrenner. Navedena teorija je općeprihvaćena kao perspektiva i praksa u istraživanjima djece koja se nalaze u uslovima siromšatva jer analizira determinante povezane sa socioekonomskim statusom koje uključuje nejednanosti. Teorija povezuje socioekonomske statuse sa bio-psoho-socijalne okolnostima koja se razlikuju od nivoa djetetovog ekološkog sistema. (Šućur et al. 2015)

Slika 2.Bronfenbrennerov model ekosystemske teorije

Izvor: Šućur Z. et al., (2015), „Siromašvo i dobrobit djece predškolske dobi u Republici Hrvatskoj“, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Zagreb, preuzeto sa: http://www.unicef.hr/wpcontent/uploads/2015/09/Publikacija_Siromastvo_Unicef_2015_online.pdf

Prema ovom modelu dijete je sa svojim individualnim obilježjima, dobi i spolom prvo u interakciji sa porodicom, pa sa drugim sebi važnim osobama i sistemima, kao što su vršnjaci, susjedi, obrazovni i zdravstveni sistem. Direktni kontakti i odnosi djeteta sa ovim osobama i sistemima čine njegov *mikrosistem*. Veze između pojedinih struktura djetetova mikrosistema čine *mezosistem*. Socijalni kontekst u kojem porodica djeteta živi čine *egzosistem*, dok je najširi *makrosistem* koji obuhvata kulturne norme i vrijednosti, politike, ekonomski uslove i globalne razvojne trendove. Pojedinci i porodice izlaze i ulaze u različite sisteme, no pojavljuje se problem kada iz nekog razloga, naprimjer zbog socioekonomskog statusa bivaju isključeni iz centralnih sistema, što može nepovoljno utjecati na dječiji razvoj. Djeca koja odrastaju u siromšanim okolinama često se suočavaju sa mnogostrukim teškoćama koje prenose na život djeteta. Vrlo važno je jačanje ekološkog sistema kod kategorije siromašne djece, jačanja procesa osnaživanja porodica, zajednice i društva u cjelini kao i sudjelovanje u nekim aktivnostima socijalne prirode

koje imaju cilj strukturalne promjene u društvu. Ovo sve vodi kao umanjenju i sprečavanju siromaštva kod djece. Ekosistemska perspektiva naglašava važnost okoline za djetetov razvoj i socijalnu prilagodbu te mođuovisnost ekoloških sistema, što je naročito važno kad se radi o fenomenu siromaštva čije rješavanje ovisi o nizu strukturalnih i društvenih promjena (Šućur et al. 2015)

Model rizika i otpornosti – u razvijanju ovog modela veliki udjel su imali Fraser (2004), Boyden & Cooper (2006) koji su u određenim poljima svoga interesovanja za ovu tematiku doprinijeli na najbolji način. Većina istraživanja i programi podrške porodicama uglavnom su bili usmjereni na probleme i negativne razvojne ishode po dijete, a daleko manje na faktore zaštite i otpornosti djece ili porodice. U novije vrijeme se sve više pažnje posvećuje faktorima zaštite koji mogu utjecati na uspješnu prilagodbu i razvoj djece u nepovoljnim okolnostima odnosno fenomenu otpornosti, koji se odnosi na proces koji vodi prema pozitivnoj prilagodbi unatoč pristunom riziku. Koncept otpornosti se temelji na spoznaji da pojedinci i zajednice odolijevaju i nadvladavaju teške životne udarce s kojima se suočavaju. Možemo reći kako trajno ali i dubinsko siromaštva povećava zdravstvene, socijalne i obrazovne probleme kod djece. Međutim, sva djeca ne moraju odrastati i razvijati se u siromašnim porodicama niti moraju doživjeti negativne posljedice siromaštva.

Istraživanja su pokazala da je u otpornim siromašnim porodicama imaju posebno razvijen osjećaj ličnog samopouzdanja i vjerovanja u vlastite mogućnosti i vještine rješavanja problema. Otporne porodice imaju sposobnost držati se zajedno i oslanjati se jedni na druge u problematičnim situacijama. Jedan od značajnih faktora porodične otpornosti siromašnih ili onih koji žive s niskim dohotkom jesu ekonomski resursi. Oni ne uključuju samo porodični dohodak, već i druge izvore materijalne sigurnosti ekonomski ugroženih porodica, naprimjer socijalnu pomoć, doplatak za djecu novčanu pomoć tokom školovanja djece, pomoć za osiguravanje odgovarajućih uslova stanovanja i drugo. Istraživanje Kim-Cohen et al. (2004) je pokazalo da su određena djeca izložena socioekonomskoj deprivaciji otporna i da postižu dobre razvojne ishode unatoč situaciji u kojoj žive. Rezultati ovognavedenog istraživanja ukazuju da je ipak moguće oduprijeti se negativnim utjecajima siromašnog okruženjima na kognitivni razvoj djeteta. Međutim, za navedeno je potrebno da se siromašnim porodicama osiguraju sredstva ili ih se podrži u poticanju aktivnosti i interakcija vezanih uz intelektualni razvoj djeteta. Također, ovo istraživanje je pokazalo da značajnu ulogu u razvoju otpornosti djeteta imaju individualni i okolinski faktori. Navedene

determinante smanjiti ili upravljati njima putem preventivnih ili ciljanih programa koji se fokusiraju na smanjenje dječijeg siromaštva.

Model ulaganja – najznačajniji doprinos ovom modelu su dali Bradley & Corwyn (2002) u istraživanju iz 2002. godine. Osnovna karakteristika modela ulaganja jeste povećanje ekonomskog blagostanja kroz ulaganje roditelja u obrazovanje djece ili neke druge aktivnosti koje razvijaju kompetencije kdo djece koje će imati povrat na ulaganje u budućnosti.

Slika 3. Model ulaganja

Izvor: Bradley R. H. i Corwyn R. F., (2002), „Socioeconomic Status and Child Development“, Annu. Rev. Psychol, Vol 53, 771-799

Važno je istaknuti da porodice koje imaju više finansijskih resursa, znatno više mogu ulagati u razvoj i obrazovanje svoje djece za razliku od siromašnijih porodica, koja svoj fokus ulaganja baziraju na nekim nepohodnim životnim potrebama kao što su hrana i stanovanje. Prema istraživanju Congera & Jewsbury Congera (2008) navodi se kako je ulaganje u djecu porodično podržano sa nekoliko različitig dimenzija:

- i. Neophodni materijalni resursi koji su dostupni u kući
- ii. Poticanje od strane roditelja ili posebni programi izvan kuće kao što su škola stranih jezika, aktivnosti vezane za sport, ples i sl.,
- iii. Životni standard koji povećava nivo mogućnosti za razvoj ukoliko je i sam veći
- iv. Život u zajednici ili okruženju koje u samom početku ima tendenciju poticanja djece (dostupnost parkova, igrališta i sl.) (Šućur et al. 2015).

Generalno govoreći, model ulaganja definiše ekonomsku dobit porodice koja se pozitivno odražava na podizanje i razvoj djece i prije svega ima uticaj na njihov intelektualni i socijalni usojeh. Djeca koja se nalaze u ekonomski jačim porodicama će imati bolju hranu, odjeću, zdravstvenu zaštitu, sigurniji život, ali i u konačnici dobit će više kvalitetnih prilika u životu. S druge strane roditelji i siromašnjim porodicama imaju generalno graničene resursa u pogledu podizanja djece i manje novca ulažu u njihov razvoj. Nesiročni roditelji puno su češće pokazivali

poštovanje prema svojoj djeci i mnogo manje koristili fizičko kažnjavanje te rjeđe bili suzdržani prema djetetu. Također, živjeli su u okruženju koje je bilo sigurnije, čišće, prostranije, svjetlijе i urednije te poticajnije za razvoj djeteta (Šućur et al. 2015).

Iz navedenog možemo zaključiti da siromaštvo kao pojam mnogo više utiče na djecu nego na odrasle, a razlog je veća ranjivost djece koja je posljedica dobi i ovisničkog položaja. Najvažnije posljedice dječijeg širomaštva mogu se grupisati u sljedeće kategorije:

- **Zdravstvene i tjelesne posljedice** – siromašna djeca češće se rađaju sa niskom porodičnom težinom i imaju veću stopu smrtnosti u prvim mjesecima života prema istraživanju Jeanne Brooks-Gunn i Grega J. Duncan, iz 1997. godine. (Brooks-Gunn & Duncan, 1997). Siromašna djeca mnogo češće imaju problems a nedostatkom grane ili kvalitetne prehrane, što se definitivno odražava i na njihov tjelesni razvoj ali i zdravstveno stanje. Obzirom da često imaju neadekvatne uslove za život veća je vjerovatnoća njihovog pogoršanja zdravstvenog stanja. Kao posljedica javlja se veći nivo obolijevanja od respiratornih bolesti, povreda i trovanja, češće imaju oštećenje sluha. Siromašna djeca su često i izgladnjela i neuhranjena. Generalno, treba imati kvalitetniji nivo zdravstvene zaštite. Prema tome, siromašna djeca češće obolijevaju i umiru od respiratornih bolesti, ozljeda i trovanja, češće su im oštećeni sluh ili vid, te su izgladnjela i neuhranjena. (Šućur et al. 2015).
- **Kognitivne i obrazovne posljedice** – podrazumjeva način i mogućnost usvajanja jezičkih znanja i znanja pisanja i čitanja u ranjem djetinstvu. Generalno, siromašna djeca imaju niži nivo obratovanja. Često siromašna djeca odrastaju u porodici sa nižim nivoom obrazovanja i intelektualnog poticanja. Jako često takvu porodicu karakteriše nedostatak edukativnih resursa kao i nedovoljna uključenost roditelja u dječji razvoj.
- **Socijalne i emocionalne posljedice** – Socijalne i emocionalne karakteristike su najčešće pojavljuju u predškolskoj dobi kod djece. Kod siromašne djece se pojavljuje veći rizik od razvoja emocionalnih i socijalnih problema kao što je neposlušnost, impulsivno reagovanje, nedostatak socijalnih vještina i sl. U slučajevima kada djeca koja su siromašna pričaju o svojim osjećajima i iskustvima sa siromaštвом, tada pokušavaju ukazati na negativan uticaj siromaštva na njihovo samopouzdanje i samopoštovanje kao i na negativne socijalne odnose. (Ridge, 2003)

Siromašna djeca češće dolaze iz porodica gdje je slabiji roditeljski nadzor i viši nivo roditeljskog stresa. Djeca češće odrastaju u dezorganiziranim zajednicama i područjima koncentriranog siromaštva te su rjeđe izložena pozitivnim socijalnim normama i modelima. Kao što navodi Jovančević (2008) siromaštvo, nezaposlenost i dezorganizovana zajednica zaokupljaju pažnju roditelja, troše njihovu fizičku i emocionalnu energiju, stavljuju na kušnju njihovo strpljenje i osjećaj kontrole nad njihovom sudbinom te podrivaju njihovu pažnju prema djetetu (Ridge, 1009).

- **Ekonomске posljedice**– Corcoran & Chaudry (1997) su u svojoj studiji došći do rezultata koji govore kako je potrebno elminisati siromaštva kod djece rane dobi ali i radii na poboljašnju uslova i obrazovnih postignuća roditelja kao i promjeni njihovih statova naspravm obrazovanja djece, što u konačnici ima efekat na bolji životni standard djece.

Posljedice siromaštva zajednički djeluju u mnoštvu situacija i imaju kumulativan efekat. Navedene posljedice nisu samo nastale kao rezultat nedostatka dohotka, nego i nekvalitetnih determinanti roditelja prije svega ali i okruženja. Povećanjem dohotka na kućnom nivou, mogu se eliminisati neke posljedice siromaštva, ali ne i sve. (Ridge, 2009).

Utjecaj siromaštva na psihologiju čovjeka i ponašanje je veoma prisutan. Promjena u svakodnevnim životnim navikama, nizak i nekvalitetan nivo obrazovanja, nemogućnost pristupa kvalitetnoj medicinskoj zaštiti te kriminalne aktivnosti samo su neke od mnogobrojnih posljedica. Siromaštvo dovodi do promjena u psihološkim determinantama, te se javljaju osjećanja tuge, stresa, ljutnje. Stres uzrokovani siromaštvom može imati i negativne ekonomski posljedice. Osim što izaziva depresiju i loše rezultate u radu, djeluje i na podsvjesnom nivou. Ljudi iz siromašnih sredina izloženi su većem hroničnom stresu nego ljudi koji dolaze iz situacija gdje je socio-ekonomsko stanje povoljnije (Ridge, 2009).

Siromaštvo izaziva posljedice kako kod pojedinaca, tako i u samom društvu. Negativne posljedice na društvo ogledaju se u slabljenju socijalne kohezije, opterećenju fondova socijalne sigurnosti i socio-patološkim pojavama. Čim se poveća pomoć socijalno ugroženom stanovništvu, dođe do određenog pada prihoda od poreza i porasta stope socijalnih izdavanja. Socijalni sistemi u mnogim državama nisu uspjeli da zaštite prihode domaćinstva od posljedica krize zbog nedostatka sredstava (Ridge, 2009).

Problemi s kojima se pojedinci pogodjeni siromaštvom suočavaju se manifestuju kroz konflikte, neuroze, lična nezadovoljstva, strahove, osjećaj bespomoćnosti, ali doprinose i socijalnom isključivanju pojedinaca.

Siromaštvo i glad su dvije međusobno povezane determinante koje imaju uzročno-posljedični karakter i umnogome utiču na zdravlje stanovništva, asve kao posljedica smanjenje sposobnosti za rad i druge aktivnosti kao što su učenje, igra i sl. Ako govorimo o gladi kao globalnom fenomenu, mnogi teoretičari ga definišu kao pothranjenost ili nedovoljna hrana. Nedostatak određenih vitamina i minerala ostavlja posljedice po zdravlje ljudi. Svjetska zdravstvena organizacija je saopština podatke da je svaka treća osoba u zemljama u razvoju suočena sa problemom gladi. Organizacija za hranu i poljoprivredu Ujedinjenih nacija (FAO) je iznijela podatke da je u periodu 2014-2016. godine 795 mil. osoba u svijetu suočeno sa problemom gladi tj. nehranjenosti. (779 miliona pothranjeno u zemljama u razvoju, a 14,7 miliona u razvijenim zemljama). (FAO, 2017). Zbog poboljšanja socio-ekonomskih uslova, smanjen je broj pothranjenih od 90-ih godina prošlog vijeka u mnogim zemljama u regiji Azije i Pacifika (sa 739 miliona na 563 miliona) i Latinske Amerike i Kariba (sa 65 miliona na 49 miliona). U razvijenim zemljama primijetan je napredak u periodu od 2014 do 2016. godine broj pothranjenih se smanjio sa 15,7 na 14,7 miliona stanovnika u odnosu na period od 2010. do 2012. godine. (FAO, 2015)

Osvrtom na prethodno navedeno, mogu se izvesti zaključci da siromaštvo prije svega uzrokuje posljedice na najranjiviju skupinu, djecu, a zatim i na sve ostale, pa je posljedice siromaštva moguće posmatrati na nivou društva i pojedinca, te veze siromaštva i gladi i posljedica koje uzrokuju.

Proces mjerjenja siromaštva predstavlja značajnu determinantu globalne politike za ublažavanje posljedica siromaštva i kvalitetnije i efikasnije raspodjele svjetskog dohotka. Mjerenje siromaštva može se računati pomoću dva indikatora i to: i) pomoću materijalnog blagostanja i ii) indikatora siromaštva. Indikatori siromaštva predstavljaju izraz veoma niskog kvaliteta života. Navedene vrste indikatora korespondiraju načinu na koji određena osoba doživljava svoj životni standard. Na osnovu indikatora se mogu identificirati određene kategorije siromaštva koima je u rješavanju socio-ekonomskih problema neophodna pomoć države, kao što su penzioneri, nezaposleni i

samohrani roditelji. Što se tiče donje granice siromaštva, države imaju različite pristupe određivanju iste. (Vilić & Nišić, 2016)

U cilju određivanja jedinstvenih kriterija za mjerjenje siromaštva na globalnom nivou, Svjetska banka i Svjetska organizacija za hranu i poljoprivredu (FAO) definisale su jedinstvenu odnosno univerzalnu granicu siromšatva. Ova granica je pokazatelj posjedovanja određene količine sredstava kao što su novac i namirnice, a koje su neophodne za održavanje osnovnih egzistencijalnih potreba, bez obzira na kojem dijelu planete žive. Pod konkretnim pokazateljima se podrazumijeva posjedovanje određene količine novca, hrane, odjeće. Ovi kriteriji se neprestano usklađuju i preciziraju. Ono što se razlikuje kod bogatih zemalja i zemalja u razvoju jeste to što se kod bogatih zemalja posmatra granica relativnog siromšatva, dok se kod siromašnih zemalja posmatra granica apsolutnog siromšatva. Naravno navedene granice se mogu mijenjati u zavisnosti od određenih regija unutar zemlje ili sl. (Tomić, 2007)

Što se tiče podjele siromaštva osnovna podjela je na apsolutno siromaštvo i relativno. Međutim, obzirom na rasprostranjenost istog i vremenom su se razvile i dodatne kategorije i to subjektivno siromaštvo, siromaštvo po administrativnim (zakonskim) kriterijima. Apsolutno siromaštvo je definitivno najvažniji oblik na globalnom nivou i definiše nedostatak resursa kojim bi se zadovoljile osnovne tj. minimalne životne potrebe. Na osnovu analiziranja siromaštva na globalnom nivou, Svjetska banka je apsolutno siromaštvo definisala kao nemogućnosti da se ostvari minimalni životni standard, a za procjenu koristi metodologiju troškova osnovnih potreba. (Tomić, 2007)

U praksi se često umjesto pojma apsolutno siromaštvo, koristi pojam ekstremno siromaštvo. Pod ovim pojmom se podrazumjevaju osobe koje ne mogu obezbjediti ni osnovne potrebe za hranom. (Bradshaw & Mayhew E, 2010; 7) Pojam relativnog siromaštva podrazumjeva nedostatak resursa potrebni da se dostigne životni standard koji odgovara standardu društva u kojem pojedinac živi. (Townsend, 1979)

Subjektivno siromaštvo označava aktivnosti samoprocjene sopstvenog materijalnog stanja pojedinca. Ono što je specifično kod ove vrste siromaštva jeste neuporedivost podataka jer se ne dobivaju na standardan način. (Matković, 2014).

Siromaštvo po administrativnim (zakonskim) kriterijima definiše siromašne osobe one koji u određenoj zemlji imaju potrebu i pravo za ostvarivanjem socijalne pomoći kao i drugih vrsta socijalnih davanja koje se prema zakonskim odredbama dodjeljuju siromašnim osobama, uz prethodnu promjenu materijalnog stanja.

2.4. Socijalna nejednakost

Siromaštvo kao pojam se mora javiti u svakom društvu ili u svakoj zajednici u kojima postoji nejednakost. Drugim riječima, ako se svi pojedinci sa niskim prosječnim dohotkom definišu kao siromašne osobe, tada bi se iskorjenjivanje siromaštva mogu ostvariti samo ako se ukinu sve nejednakosti prihoda. Posljedično navedeno, ako neki pojedinci imaju prihode iznad prosječnih, onda drugi nužno moraju imati prihode ispod prosjeka. Mnogi socijolozi koji zagovaraju tav o relativnoj definiciji siromaštva, zalažu se za to da treba masnjiti nejednakosti, ali da ih ne treba ukinuti. Tvrde da je moguće ustanoviti minimalan standard, granicu siromaštva, koja bi mogla biti ispod projektnog prihoda. Tada se siromašne u nekom društvu može definirati kao one čiji su prihodi ili sredstva toliko manji od prosjeka da nemaju prihvatljiv životni standard. Tako bismo mogli imati društvo u kojem nejednakost u stanovitoj mjeri postoji, ali nema više siromaštva. (Haralambos & Holborn, 2002)

Nejednakost je u principu proces preraspodjele resursa u društvu generalno. Nejednakost analizir razlike u prosječnom dohotku, tj. koliko zarađuju siromašni a koliko bogati. Osim toga nejednakost ističe na koji način i koliko kvalitetno države raspoređuju dohodak koji proizvedu. Nejednakost u dohotku se mjeri na dva načina i to:

- Kvintilni omjer je odnos između petoga i prvoga kvintila distribucije dohotka, tj. odnos ukupnoga ekvivalentnog dohotka 20% populacije s najvećim dohotkom i ukupnoga ekvivalentnog dohotka 20% populacije s najmanjim dohotkom. Veći omjer znači veću nejednakost.
- Jedan od najvažnijih pokazatelja bi bio Ginijev koeficijent, nazvan po talijanskom statističaru koji ga je prvi formulirao 1912. godine. Ginijevi koeficijenti predstavljaju mjeru ukupne nejednakosti. Kada bi postojala savršena jednakost (tj. ravnomjerno primanje

dohotka po osobi), tад bi Ginijev koeficijent iznosio 0%. Што је vrijednost bližа 100%, то је dohodovna nejednakost u zemlji veća.

Apsolutno siromaštvo je problem koji svi uočavaju. Sa socijalnog aspekta jasno je da svaki civilizirani stanovnik ne može biti zadovoljan situacijom u kojoj njegov sunarodnjak živi u uslovima aposlutnog siromaštva, što je zapravo i jedan od razloga zašto gotovo sve ključne religije zagovaraju značaj aktivnosti ljudi kojima se ublažava siromaštvo i bijeda. Nejednakost među ljudima je glavna determinanta u razumjevanju obima siromaštva i uticaja koje tržiste i promjene politici utiču na život siromašnih stanovnika. (Haralambos & Holborn, 2002)

Izrazita nejednakost u prihodu dovodi do ekonomske neefikasnosti. Navedeno je dijelom zbog toga što je kod svih prosječnih dohodata, a u slučaju da je veća nejednasnot, manji je udio siromaštva koje se vrednuje za neku vrstu kredita. Nedostatak jemstva često definiše zapravo relativno siromaštvo. Kada pojedinci s niskim prihodom (bez obzira da li su aposlutno siromašni ili ne) ne mogu posuditi novac, oni općenito ne mogu na adekvatan način obrazovati svoju djecu ili započeti ili proširiti poslovanje. Što se definisanja nejednakosti može se reći da je u štedanja jedne ekonomije generalno niža uzročna je najvišoj stopi marginalne štedenje koja se pojavljuje kod srednje klase. Ono što se dešava u praksi jesta da bogati ne štede, nego je nivo njihove potrošnje izuzetno visok. Osim toga, oni ne ulažu svoj prihod u ekonomskom smislu u odnosu na srednju klasu ili onu najsriomašniju. Time se stvara nejednasnot među ljudima pri čemu se kao posljedica javlja neefikasna raspodjela resursa. Izrazita nejednakost vodi do prenaglašavanja visokog obrazovanja na štetu kvaliteta univerzalnog osnovnog obrazovanja, i ovo zbog toga stvara još veću nejednakost u prihodu. Izrazita nejednakost se obično smatra nepoštenom. Filozof John Rawls kreirao je eksperiment kako se potvrdile navedene pretpostavke. Pretpostavimo da ste prije nego što stedošli na ovaj svijet imali šansu da odaberete stepen nejednakosti među ljudima na zemlji, ali ne vlastiti identitet. To jest, mogli ste biti rođeni kao Bill Gates, ali mogli ste biti rođeni i kao najsriomašnija osoba u ruralnoj Etiopiji, s jednakom vjerovatnošću. Rawls naziva ovu neizvjesnost „velom neznanja“. Pitanje je da li biste, suočeni s ovom vrstom rizika, glasali za raspodjelu prihoda koja bi bila više jednaka ili manje jednaka od one koja vas okružuje. Ako stepen jednakosti ne bi imao utjecaja na nivo prihoda li stopu rasta, većina ljudi bi glasala za gotovo savršenu jednakost. U situaciji da svi ljudi imaju isti dohodak desavalо bi se da se javlja nedostatak motivacije za radom, inovacijama i anrpedovanjem. Kao rezultat toga većina ljudi glasa za određeni stepen

nejednakosti u svijetu danas. To je zbog toga što se najvećim djelom nejednakosti koju uočavamo u svijetu zasniva na sreći ili nebitnim faktorima, kao što je urođena sposobnost da se igra nogomet ili jednostavno identitet nekoga koji ima slavne pretke. (Haralambos & Holborn, 2002).

III SAMOHRANI RODITELJI I SAMOHRANE PORODICE

Generalno, glavno obilježje savremene porodice jeste njena raznolikost koja je definiše vrlo teškim i zahtjevnim. Definicije savremene porodice se razlikuju s obzirom na kontekst u kojem se porodica i posmatra. U sklopu klasične definicije porodice, brak i krvno srodstvo su se posmatrali kao važan faktor. Međutim, savremenim način posmatranja porodice uzima i druge faktore u obzir.

Posmatrajući strukturu porodice, ona se može podijeliti na jednoroditeljsku (dijete živi sa jednim roditeljem, najčešće sa majkom) i dvoroditeljsku porodicu (djeca žive sa oba roditelja). Iako se mnogi autori slažu u tome da je za zdrav razvoj i odgoj djece važno da odrastaju u dvoroditeljskim porodicama sa ocem i majoom, u posljednje vrijeme smo svjedoci porasta broja porodica sa samohranim roditeljima.

Definisanje samohranih roditelja umnogome varira u zavisnosti od toga šta se podrazumjeva pod pojmom samohran. Taj pojam može značiti sam, samostalan, usamljen, osoba prepuštena samom sebi, nevenčan, udovac/ica i sl. (Raboteg-Šarić Pećnik, 2010). Shodno tome, u takvim porodicama je jdan od roditelja izvan porodičnog okvira i živi sam ili sa drugom porociom, dok je drugi roditelj ostaje da se brine o sebi i djeci pri čemu stvara i organizuje potpuno novi porodični život, te sam obavlja mnoge aktivnosti i zadatke (Raboteg-Šarić i Pećnik, 2010). Na osnovu navedenog, savremeno posmatranje se bazira na tome kako ove roditelje je opravdanije nazivati roditeljima samcima, a ne samohranim roditeljima kako je to bilo uobičajeno u literaturi. Pregled literature samohranih porodica govori da postoji mnoštvo različitih izraza za navedeni pojam i to: nekompetna porodica, porodica sa deficitom, razorenna porodica, nepotpuna i sl. (Valjan-Vukić, 2009).

U većini porodica samohranih roditelja majke vode brigu oko domaćinstvu i skrbe o djeci te se uz njih često spominje pojava tzv. feminizacije siromaštva. Pojam feminizacije siromaštva podrazumjeva činjenicu da žene imaju veće šanse da postanu samohrani roditelji nego što imaju muškarci, sa posebnim naglasakom na ekonomski razvijene zemlje i društva.

U literaturi se navodi kako je rizik jednoroditeljskih porodica od siromaštva iznadprosječan u gotovo svim evropskim zemljama, a stopu siromaštva djece u jednoroditeljskim porodicama četiri su puta veće od onih u dvoroditeljskim porodicama (Raboteg-Šarić i Pećnik, 2010).

3.1. Uzroci samohranog roditeljstva

Prema uzroku nastanka, jednoroditeljske porodice mogu biti takve od samog početka, a nastaju kao rezultat osobnog opredjeljenja majke za takav oblik obitelji (majke koje rađaju djecu izvan braka). Uzroci nastanka jednoroditeljskih porodica su višestruki: smrt, razvod braka, napuštanje porodice od strane jednog roditelja, a u novije vrijeme tu se svrstava i dugotrajno odsustvo jednog roditelja iz bilo kojih razloga (bolest, posao, izdržavanje zatvorske kazne i sl.). Porodice u kojima je jedan roditelj dugotrajno odsutan su samohrane prema kriteriju emocionalne podrške i količine odgovornosti u odgoju djeteta koju jedan roditelj preuzima na sebe (Grozdanić, 2000).

Samohrano roditeljstvo je posljedica različiti spletova životnih okolnosti. Navedeni uzorci samostalno i u kombinaciji oblikuju zapravo životni stil samohranih roditelja, ali i problema sa kojim se svakodnevno bore u životu (Grozdanić, 2000). Zasigurno najučestaliji uzrok nastanka samohranog roditeljstva jeste razvod braka. Jako često smo svjedoci da se u brak stupa zbog nekih trenutnih osjećaja ili zbog nekog interesa. Do razvoda zapravo dolazi kada jedan od pratnera dođe u fazu nezadovoljstva i razočaranosti u instituciju braka i u drugog partnera (Brajša-Žganec et al., 2014). Prema Fischer (2006) razvodi brakova su mnogo češći u razvijenim zemljama i visoko urbanim sredinama. Posljedice razvoda braka su višestruke. Međutim nastanak samohranog roditeljstva je najveća posljedica jer uključuje prilagođavanje samohranog roditelja i djece. Jako često se djeca ali i samohrani roditelji teško nose sa razvodom.

Prema Wallerstein & Blakeslee (2006) navode kako nastanak samohranog roditeljstva kao posljedica razvoda ne čini samostalan događaj, nego da uključuje mnoštvo faza kako za roditelje tako i za djecu. Razvod braka jako loše psihološki utiče na nastanak samohranog roditeljstva, ali posredno utiče i na dobrobit i razvoj djece. Istraživanje Raboteg- Šarić et al., (2003) pokazuje da su razvedeni roditelji u usporedbi sa onima u braku, mnogo manje sretniji, imaju više psihičkih problema, veći nivo depresije, slabije samopouzdanje i mnogo više zdravstvenih problema.

Smrt bračnog druga je također značajan uzrok nastanka samohranog roditeljstva. Ova pojava za sobom nosi veliku količinu tuge kod drugog bračnog druga, ali i snage da kreće dalje i da se bori za svoju porodicu. U većini slučajeva samohranom roditelju pomažu djeca, rodbina i prijatelji. Za razliku od razvoda braka, djeca na drugačiji način gledaju novonastalu situaciju i prihvataju je na drugačiji način. (Grozdanić, 2000)

Dugotrajno odsustvo jednog roditelja (bolest, posao, izdržavanje zatvorske kazne i sl) je uzrok novijeg vremena, obzirom da se više javljaju ovakvi slučajevi u kojima jedan roditelj ostaje da se sam bori sa životnim problemima. Ako je bračni drug u zatvori i li je dugo teže bolestan, u takvim sitacijama samohrani roditelj mora da se brine o finansijskom stanju porodice, samostalnom odgoju djece, stambenom pitanju, socijalnoj uključenosti i sl. Dodatni problem u ovakvim situacijama jeste i briga (ako nista onda psihološka) za bračnog druga koji je iz navedenih razloga odsutan. Možemo zaključiti kao je i ovaj oblik samohranog roditeljstva izuzetno težak, jer postoji i drugi roditelj ali fizički nije uz svoju porodicu. (Grozdanić, 2000)

3.2. Problemi samohranih roditelja

Problemi sa kojima se susreći samohrani roditelji komobinaciju finansijskih, socijalnih, emocionalnih i prihodoških problema. Problemi finansijske i ekonomske prirode nisu samo vezani za samohrano roditeljstvo, nego pogađaju sve više dvoroditeljskih porodica. Finansijski i ekonomski problemi samohranih roditelja nastaju prije svega zbog nepovoljne ekonomske situacije u državi, zbog nezaposlenosti, rasta cijena, nedovoljne podrške državnih institucija prema samohranim roditeljima i sl. Situacija u kojoj 32,4%¹ osoba je nezaposleno u BiH, teško da samohrani roditelji mogu imati povoljnije uslove prilikom zaposlenja. Nadalje, poslodavci često ne žele zaposliti samohrane roditelje iz razloga što ne mogu da usklade privatni i poslovni život.

Fischer et al., (2006) smatraju da se samohrani roditelji jako često susreću sa mnoštvom predrasuda iz okruženja, a koje su posebno izražene kod razvedenih samohranih roditelja ali i smaohranih roditelja (sa naglaskom na majke) koji su rodili izvan braka. U ovakvim situacijama samohrani roditelji su izloženi osudama, ismijavanju, podcjenjivanju i često im se ne pruža podrška. Kao posljedica predrasuda prema samohranim roditelja (sa naglaskom na majke-žene), javlja se stigmatizacija u društvu njih i njihove djece.

Problem društva, odnosno odbačenosti samohranih roditelja od društva ponekad dovodi i do pojave konzumiranja alkohola i narkotika, pa se problemi samohranih roditelja samo povećavaju i teško ih je riješiti. U takvim situacijama se djeca često zanemaruju, a finansijski problemi samo postaju sve veći i veći. Fischer et al., (2006)

¹ Podatak za 7. mjesec 2021. godine. Izvor: Agencija za rad i zapošljavanje. (2021). Pregled stanja tržišta rada na dan 31.7.2021 godine, dostupno na:<http://www.arz.gov.ba/statistika/mjesecni/default.aspx?id=5984&langTag=bs-BA> (pristupljeno, 15.03.2022)

Nekada se dešava problem odgoja djeteta suprotnog spola. U takvim situacijama samohrani roditelji ne poznaju najbolje modele i pristupe odgoja, te činjenicu da ne biti dovoljno dobri da zamjene preminulog roditelja i sl. (Juul, 1995).

Važno je spomenuti i to da samohrani roditelji prilikom odgoja djeteta nemaju na koga prebaciti dio odgovornosti, što im dodatno otežava odgoj ali i život generalno. Često objašnjavanje djetetu šta je sa drugim roditeljem, eventualno nerješeno stambeno pitanje, problemi u školi i društvu samo su neki od problema iz dijela odgovornosti sa kojima se moraju nositi samohrani roditelji. Fischer et al., (2006)

3.3. Prednosti samohranog roditeljstva

Iako je samohrano roditeljstvo velika obaveza i odgovornost, te kako nosi sa sobom mnoštvo problema, ipak postoje i odredene prednosti samohranog roditeljstva. Neke od najznačajnijih prednosti su: (Miall & March, 2005)

- Sloboda: Samohrani roditelj može odgajati svoje dijete na način na koji smatra da je najbolji i da pri tome ne mora da usaglašava svoje stavove ni sa kim. Dijete odgaja prema svojim vrijednostima i kriterijima.
- Bliskost: U slučajevima samohranog roditeljska između djece i roditelja se javlja posebna bliskost zbog kompletne situacije koju su prošli zajedno. Jako važno je voditi računa između balansa da roditelj treba biti roditelj a ne isključivo prijatelj djetetu, bliskost može biti izuzetno kvalitetna i nakon odrastanja djeteta. Jako je važno da roditelj nikad ne zaboravi granicu između roditeljstva i prijateljstva.
- Smanjenje nivoa predrasuda okruženja: Živimo vremenu gdje je sve manje porodica u kojima oba roditelja odgajaju svoju djecu. Umjesto toga, savremena se porodica odlikuje manjim brojem djece, sve je više samačkih zajednica, obitelji s jednim roditeljem, djece iz izvanbračnih zajednica i neformalnih veza. Samohrani roditelji postaju sve brojniji pa njihova masovnost postupno smanjuje stare predrasude i osuđivanje okruženja. Iako te predrasude još postoje, one su danas značajno manje nego prijašnjih desetljeća
- Samostalnost: Samohrano roditeljstvo često ohrabruje roditelje i djecu da rade one aktivnosti koje možda i ne bi u dvoroditeljskim porodicama.

IV SIROMAŠTVO SAMOHRANIH RODITELJA

Biti samohrani roditelj u današnjem svijetu je jedan od najvećih životnih izazova. Jedna od značajnih determinanti ovog izazova jeste i ekonomski opstanak tj. na koji način samohrani roditelj može da se brine o djetetu, da privređuje a s druge starne i da bude uz svoje dijete koje već ima negativno iskustvo sa napištanjem. U današnjem svijetu samohrani roditelji se susreću sa mnogobrojnim socio-ekonomskim problemima od kojih se izdvajaju: i) nerješeno stambeno pitanje, ii) nezaposlenost, iii) diskriminacija prilikom zapošljavanja, iv) diskriminacija na radu a u vezi je sa radom, v) nedostatak novčanih sredstava za osnovne životne potrebe, vi) problem neplaćanja alimentacije o strane drugog roditelja, vii) izbjegavanje pomoći drugog roditelja, viii) slaba ili nikakava pomoć države. (Bašić & Miković, 2012)

Samohranim roditeljima je jako teško uskladiti posao i dijete. U nekim razvijenim zemljama, veliki dio roditelja prima socijalnu pomoć jer ne mogu da nađu posao ili su relativno malo plaćeni pa od toga ne mogu podizati dijete. U istraživanju koje je provelo Savezno ministarstvo za porodicu u Njemačkoj, gotovo 70% samohranih majki kao razlog nezaposlenosti navodi to da nemaju mogućnost da zbrinu djecu dok su na poslu. Kao i samohrane majke i samohrani očevi su suočeni sa istom problemima jer imaju premalo vremena za djecu ali i prema novca. Iz navedenog se može zaključiti da je izvor socioekonomskih problema samohranih roditelja nedostatak novca i nedostatak kvalitetnog vremena provedenog sa djecom, što svakako ima posljedice na socioemotivni razvoj djece. (Capital, 2010)

Porodice sa jednim roditeljem su sve češća pojava širom EU, pri čemu se iste suočavaju sa mnogobrojnim izazovima u svojoj svakodnevničkoj životnosti. Najveći broj izazova su finansijske prirode (rizik od povećanja siromaštva, socijalna isključenost i sl.) i izazovi povezani sa poslom (nemogućnost usklađivanja posla i privatnog života, nesigurnost posla, neadekvatni uslovi na poslu, poslovna diskriminacija po osnovu samohranosti). (Europski Parlament, 2019)

Podizanje nivoa ekonomske nezavisnosti samohranih roditelja (sa posebnim naglaskom na samohrane majke) od krucijalne važnosti je za smanjenje siromaštva i socijalne isključenosti samohranih roditelja. Međutim, socijalna i ekonomska sigurnost je u nadložnosti države te se razlikuju od države do države. U BiH se čak ovaj oblik socijalne zaštite razlikuje i od kantona do

kantona kao i na nivou entiteta. Unutar EU nastoji se poboljšati situacija socijalne politike po pitanju koordinacija sistema socijalne sigurnosti. (European Commission, 2019)

Ako pogledamo posao samohranog roditelja najteže je postići ravnotežu između posla i kuće tj. odgoja djeteta. Pozitivna praksa EU jeste promocija ravnoteže posla i privatnog života, a sve u cilju jačanja tržišta rada samohranih roditelja. Neka od usvojenih pravila EU pokazuju da samohrani roditelji imaju plaćeni roditeljski dopuns do četiri mjeeca sa naknadnom u iznosu naknade za bolovanje kao i fleksibilno radno vrijeme gdje je to moguće. Osim toga, EU pokušava osigurati kvalitetan rani i predškolski odgoj i obraovanje djece, posebno one u nepovoljnoj materijalnom statusu kroz finansiranje odgojno obrazovnih aktivnosti. (European Commission, 2019)

Iskustvo i pozitivne prakse u EU pomožu i drugim državama da se što kvalitetnije bore sa problemima samohranih roditelja, kroz raznorazne socijalne programe pomoći. U zemljama Jugoistočne Evrope poželjno bi bilo primjenjivati praksu EU po pitanju položaja smaohranih roditelja.

Generalno možemo zaključiti da je procenat nezaposlenih samohranih roditelja alarmantno visok, a stanje u vrijeme ekonomskih nestabilnosti dovode do toga da samohrani roditelji sve manje imaju priike za stalne i dobro plaćene poslove. Poslodavci često navode razloge da su samohrani roditelji mnogo odsutni sa posla te da nisu 100% skoncentrisani na posao zbog dvostrukog stresa. Samim time samohrani roditelji često jedva plaćaju režije i svakodnevne troškove. Mnogo roditelja ima različite reprograme dugova ili kreditnih zduženja. (Križanac, 2019)

4.1. Položaj majki kao samohranih roditelja

Biti samohrani roditelj je teško, ali biti samohrana majka je još teže, ako uzmemos u obzir da se žene moraju boriti za svoja prava i onda kada nisu samohrani roditelji. Ovim pitanjem su se bavili mnogi autori. Haire & McGeorge (2012) su u svojoj studiji pokazale da veliki procenat predrasuda o samohranim roditelja potiče od toga da su samohrani očevi sami izabrali ovu zahtjevnu ulogu, dok je kod samohranih majki to posljedica loših odluka ko što su neplanirana trudnoća, neuspjeh u održavanju beza i sl. Nadalje, rezultati su potvrđili da negativni stavovi prema samohranim majkama proizlaze iz uvjerenja da je samohrana majka na neki način oštećena kao osoba, odnosno da s njom nešto nije u redu. (Haire & McGeorge, 2012)

Rezultati druge studije (DeJean et al., 2012) pokazuju da se samohrane majke mnogo više osuđuju od samohranih roditelja. Samohrane majke su opisane kao nesigurnije, nesretnije neodgovornije, nemoralnije i kao i roditelji lošijeg ekonomskog stanja od samohranih očeva.

Navedene studije nam pokazuju da je položaj samohranih majki u društvu jako težak, te da se moraju mnogo više boriti za svoj položaj od samohranih očeva. Osim toga, socijalni status samohranih majki je mnogo teži iz razloga što su generalno podcijenjene i po pitanju posla i profesionalnih sposobnosti. Kao posljedica navedeno, često se javlja veći obim siromaštva kod samohranih majki. Samohrane majke danas više ne čine stigmatiziranu grupu u našem društvu. Stigmatizacija u društvu samohranih majki najčešće vodi do socijalne isključenosti i siromaštva, što ima za posljedicu i težak život djece. (Friedrichs, 2015)

4.2. Položaj očeva kao samohranih roditelja

Definisanje samohranih roditelja u društvu se najčešće vezuje za samohrane majke. Međutim, grupa koje je često zanemarena i o kojoj se slabo govori jestu samohrani očevi. Samohranim očevima je često teško prihvatići ulogu samohranih roditelja, ali društvo često nudi veću empatiju i podršku očevima u odnosu na samohrane majke, a kao razlog se često navodi da očevi nisu „predodređeni“ da bi mogli adekvatno da vode brigu o odgoju i razvoju djece. (Fišer et al., 2006)

Jedan od osnovnih problema koji se stavlja pred samohrane očeve jeste pretjerana zabrinutost. Brot (1997) navodi da pretjerana zabrinutost može uticati na nivo samopouzdanja i dovesti do toga da često jako malo čine na razvoju djeteta, ali i utiču na ekonomsku stanje samohrane porodice. Na taj se način zapravo brane od rađenja novih grešaka. Također navodi da se zapravo od muškaraca jednostavno očekuje da ljubav prema obitelji iskažu finansijski tako što će brinuti za nju.

Rizik od siromaštva i socijalne isključenosti samohranih roditelja različit je u EU-28 i varira od zemlje do zemlje. Prema podacima Europske Komisije iz 2014. godine pokazuju da je 33% samohranih očeva siromašno. Kao najčešći razlozi uzimaju se to da samograni roditelji imaju uglavnom jedno dijete (67%), samohrani očevi često ne mogu da obavljaju i poslovne i porodične aktivnosti uporedno i sl. (Ured za ravноправност polova RH, 2016)

4.3. Socijalni položaj samohranih roditelja u Bosni i Hercegovini

Samohranim roditeljem u Bosni i Hercegovini zakonski se smatra staratelj djece koji je smrću izgubio partnera, ali ne i roditelj koji je nakon razvoda braka dobio starateljstvo nad djecom zbog čega je ta kategorija roditelja, koji u velikom broju slučajeva nakon razvoda ostaju sami da brinu o djeci, suočena sa nizom poteškoća. (Bonar, 2019)

U BiH zakonske odredbe apsolutno ne štite prava samohranih roditelja niti ima olakšava odgoj djeteta. Prije svega, zakonskim odredbama bi trebalo da se definiše ko predstavlja samohranog roditeljima i u kojim se situacijama javlja jednoroditeljska porodica. Porodični zakon u FBiH i Brčko distriktu ne poznaje termin samohrani roditelj kao ni termin jednoroditeljska porodica. Ova činjenica umnogome otežava ostvarivanja daljenih prava samohranih roditelja i borbu protiv siromaštva i socijalne isključenosti. Jako je važno da se samohrani roditelji prepoznaaju kao posebna socijalna grupa koja bi svakako trebala da ima određene privilegije i pomoći države.

S druge strane Porodični zakon RS ipak sadrži termin samohrani roditelji gdje se kaže da je samohrani roditelj onaj roditelj koji samostalno vrši roditeljsko pravo nad djetetom čiji je dungi roditelj umro ili je nepoznat (Čl. 79 st.4, PZRS). Iako postoji zakonska odrednica smaohranih roditelja, zakon ne definiše najvažnija prava samohranih roditelja. Osim toga, u samom definisanju termina, izostavljeno je da samohrani roditelj može biti i onaj roditelj koji je nakon razvoda dobio starateljstvo nad djetetom. Ovo je jako važno je velik broj slučajeva samohranih roditelja u BiH upravo onih koji su to postali razvodom braka.

Ako pogledamo pregled zakonskih rješenja, lahko možemo uvidjeti da naša država nije gotovo ništa radila po pitanju zaštite samohranih roditelja kroz sisteme socijalne zaštite i zakonskih odredbi. Pojedine grupe samohranih roditelja svoja prava ostvaruju po osnovu drugi zakonskih akata i institucija (boračka populacija i sl.)

Shodno tome, prije svega potrebno je izmjeniti zakonski okvir kako vi svaki samohrani roditelj, bez obzira način na koji je dobio tu zahtjevnu ulogu, mogao ostvariti određena prava i povlastice, a sve u cilju smanjenja siromaštva i socijalne isključenosti samohranih roditelja. Nadalje potrebno je formirati određene institucije koje će se baviti obim problemom, čiji rad treba da doprinese boljem položaju saomhhranih roditelja, kroz pomoći u rješavanju stambenog statusa, zaposljavanja,

ostvarivanja prava na alimentaciju (ako se radi o samohranim roditeljima kao posljedica razvoda), socijalne pomoći i sl. (Bonar, 2019)

Pokretanje i finansiranje programa za pružanje psihosocijalne pomoći samohranim roditeljima, posebno ako se radi o samohranim roditeljima koji su to postali ubistvom supružnika ili konfliktnim razvodom. Neki od determinanti na kojima se treba raditi jeste: jačanje samopouzdanja samohranih roditelja i djece, osvještavanje ličnih potreba roditelja koje često budu zanemarene, rad na izgradnji ličnosti, organizovanje grupa samopomoći, dijeljenje iskustava a sve u cilju smanjenja izloranosti i sl.

Osim toga, važno je i uvesti sistemsku evidenciju i statistiku praćenja samohranih roditelja, prepoznati saomhrane roditelje kao korisnike svih usluga socijalne zaštite. Jedna jako važna determinanta jeste i bolja saradnja vladinih i nevladinih organizacija koja se bavi problemom samohranih roditelja. (Bonar, 2019)

4.4. Oblici smanjenja siromaštva samohranih roditelja

Problemi samohranih roditelja koje bi bio potrebno prioritetno rješavati su egzistencijalni problemi i problemi vezani za socijalnu isključenost. Problemi poput finansija, siromaštva, stambenog pitanja, nezaposlenosti, alimentacije, obrazovanja i odgoja djeteta samo su neki od važni problema kojima je potrebno da se bavimo.

Autoru Rebote & Pećnik (2005) u svojoj studiji navode kako oblici podšrke samohranim roditeljima mogu biti finansijske, materijalne, emocionalne, moralne i praktične prirode. Svaki od navedenih oblika može ublažiti samohranom roditelju veliku brigu koju ima u pogledu odgoja, razvoja i podizanja porodice i djeteta.

Što se tiče oblika pomoći koji suzbijaju siromaštvo među samohranim roditeljima važno je istaknuti sljedeće kategorije:

- Finansijska pomoć u vidu davanja novca
- Rješavanje stambenog pitanja
- Rješavanje nezaposlenosti samohranog roditelja
- Povećanje plaće za određeni iznos kao pomoć samohranim roditeljima
- Oslobođanje od plaćanja javnih usluga (zdravstvo, obrazovanje i sl.)

Finansijska pomoć u vidu davanja novca je jedan od najčešćih oblika pomoći u suzbijanju siromaštva samohranih roditelja i nekako najnepopularnija mjera u mnogim državama. Ona se ogleda kod oderđene vidove socijalne pomoći koje samohrani roditelji dobivaju kao mjesecnu naknadu. Samim time, povećava se „ovisnost“ samohranih roditelja za socijalnim davanjima, sa smanjuje mogućnost zaposlenja i sl. Finansijska pomoć u neki državama je zakonski određena i plaća na mjesecnom nivou dokle god je samohrani roditelj nezaposlen ili nesposoban za rad, dok se u drugim zemljama manje razvijenim ona ispaćuje kao jednokratna pomoć ili mjesecno za posebne kategorije.

Rješavanje stambenog pitanja je oblik pomoći siromaštva koji se rijetko primjenjuje u siromašnjim zemljama obzirom da se radi o značajnoj aktivnosti koja uključuje niz drugih faktor akoji se moraju ispuniti. Stambeno pitanje je problem sa kojim se suočavaju i neke druge kategorije koje nisu u statusu socijalnih. Potrebno je da država ima posebne programe kupovine/otkupa nekretnine za samohrane roditelje u vidu sufinansirajna, kupaovine po povlaštenoj cijeni državnih stanova, najam po povoljnijoj cijeni i sl.

Nezaposlenost je problem sa kojim se suočavaju mnoga društva današnjice. U BiH stopa nezaposlenosti iznosi 35% u 2021. godini. (Agencija za statistiku BiH, 2021), što dovoljno govori da je nedostatak posla za sve kategorije u društvu. Problem je taj što poslodavci imaju negativan stav po pitanju zapošljavanja samohranih roditelja jer smatraju da nisu dovoljno koncentrisani na posao, da će mnogo izbivati s posla i sl. Problem nezaposlenosti samohranih roditelja može se popraviti razvijanjem propagande da su samohrani roditelji kvalitetni radnici koji se mnogo više bore od ostalih, jer moraju omogućiti svom dijetetu normalan odgoj. Osim toga, država može u određenom dijelu sufinansirati razliku plaće na početku rada kod poslodavca, kako bi se isti uvjerio u kvalitetu samohranih roditelja.

Obzirom na situaciju u kojoj se nalaze normalno bi bilo da poslodavci razmišljaju o određenom stimluansu za samoharne roditelje kao nagrada za dobar rad, ali i pomoć pri odgoju i podizanju djeteta. Taj stimlus bi se trebao odraziti kroz određenu mjesecnu naknadu na platu kao vid socijalne pomoći ili doprinosa za razvoj samohrane porodice. Međutim, realnost je da poslodavci nemaju osjećaj za ovaj segment, ali i mnogi poslodavci nemaju mogućnost za dodatnim izdacima.

Ono što zasigurno treba i mora da se napravi za samohrane roditelje, pa i u BiH jeste da se oslobode od određenih plaćanja za javne usluge. Mišljenja sam da samohrani roditelji ne trebaju plaćati

zdravstvo, obrazovanje kao i sve moguće takse i sl. Djeca samohranih roditelja trebaju imati besplatan javni prevoz. Ovo su samo neke od stvari koje podstiču da samohrani roditelj na pravi način odgaja i podiže svoje dijete, a ne da dijete nakon određenog vremena završi u centru za socijalni rad i tako bude odvojeno od roditelja koji nema redstava da ga podiže, a opet s druge strane sve pada na teret države. Država je ta koja mora podsticati samohrane roditelje u svakom pogledu.

Jako važno je da smoahrain roditelji imaju podršku rodbine, prijatelja i državnih ustanova. Raboteg-Šarić i Pećnik (2005.) upućuju na to kako samohrane majke značajno više navode prijatelje kao izvore pomoći u obliku materijalne podrške nego primjerice roditelje.

V REZULTATI EMPIRIJSKOG ISTRAŽIVANJA

Rezultati istraživanja imaju za cilj da daju ukažu na probleme sa kojima se samohrani roditelji suočavaju pri obavljanju jednostavnih zadataka koji bi u dvoroditeljskim porodicama bili lako prevaziđeni u Kantonu Sarajevu. S tim u vezi provedeno je anketno istraživanje među samohranim roditeljima.

5.1. Opis uzorka istraživanja i metode prikupljanja podataka

Istraživanje za ovaj magistarski rad pod naslovom: „Siromaštvo samohranih roditelja u kantonu Sarajevo u periodu od 2010 do 2019“ provedeno je metodom anketnog ispitivanja. Metoda upitnika ili metoda anketiranja na terenu je glavna metoda koja se primjenjuje u društveno-socijalnim ispitivanjima. Pri provođenju anketnog ispitivanja koristili smo namjerni uzorak. Ova vrste uzorka je prikladna za ispitivanje unutar uzorka na različitim lokacijama i različitim uvjetima kao što je slučaj u ovom istraživanju. Istraživanje je provedeno u razdoblju 01.09.2021. - 31.09.2021. godine u Kantonu Sarajevo. Anketom/intervjuom je obuhvaćeno 65 ispitanika/samohranih roditelja području Kantona Sarajevo.

Način anketiranja je bio posredstvom elektronskog intervjuisanja, tako da su pitanja i proces unaprijed definirani. Anketni upitnik je kreiran koncipiran na način da se pitanja odnose na određene dijelove istraživanja koji su povezani hipotezama u radu. Većina pitanja je bila postavljena na način da su ispitanici mogli izraziti nivo slaganja sa datom tvrdnjom i to na skali od 1 – 5 (tzv. Likertova skala) gdje 1 označava potpuno neslaganje, a 5 potpuno slaganje sa određenom tvrdnjom. Rezultati anketnog ispitivanja analizirani su standardnim matematičko-statističkim metodama pomoću programa Microsoft Excel 2010 i statističkog programa SPSS v22.

5.2. Metode analize podataka

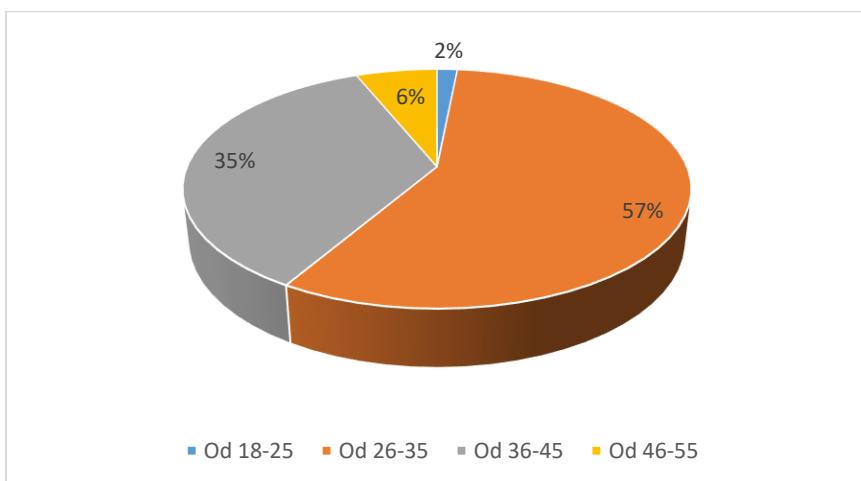
U analizi dobijenih podataka korišten je Pearsonov koeficijent korelacije ili produkt moment formula (engl. product moment correlation coefficient). Ovaj koreficijent jeste ustvari kovarijansa vrijednosti koje su standardizane prema određenom rangu varijabli. Pearsonov koeficijent zapravo pokazuje jačinu i put linearног djelovanja jedne nezavisne varijable u odnosu na drugu nezavisnu varijablu, pomoću kovarijanse varijabli, a koja je podijeljena standardnim devijacijama dvaju varijabli. Vrijednost perasonovog koeficijenta se kreće u intervalu od 1- do 1. Ukoliko se radi o

predznaku minus, onda govorimo o negativnom djelovanju nezavisnih varijabli jedna na drugu odnosno o suprotnom kretanju varijabli. Među varijablama nema nikakvog linearog djelovanja. Ukoliko je pak vrijednost pearsonovog koeficijena 1 onda govorimo o savršenoj linearnej korelaciji, jer se varijable nalaze u istoj ravni. Ono što je važno napomenuti jeste i to da ovaj koeficijent ne daje pravu sliku kompletнnog uzorka, nego samo dvije varijable koje su predmet testiranja. Za povezanost varijabli nije dovoljna samo analiza pearsonovog koeficijena nego je potrebno podatke i grafički predstaviti. U nekim kontekstima, čak i male korelacije moguće bi biti od velike praktične važnosti (Myers i Well, 2003). Osim Pearsonovog koeficijenta u istraživanju je korištena i deskriptivna statistika (učestalost, aritmetička sredina, standardna greška, standardna devijacija, varijansa).

5.3. Stavovi ispitanika/samohranih roditelja

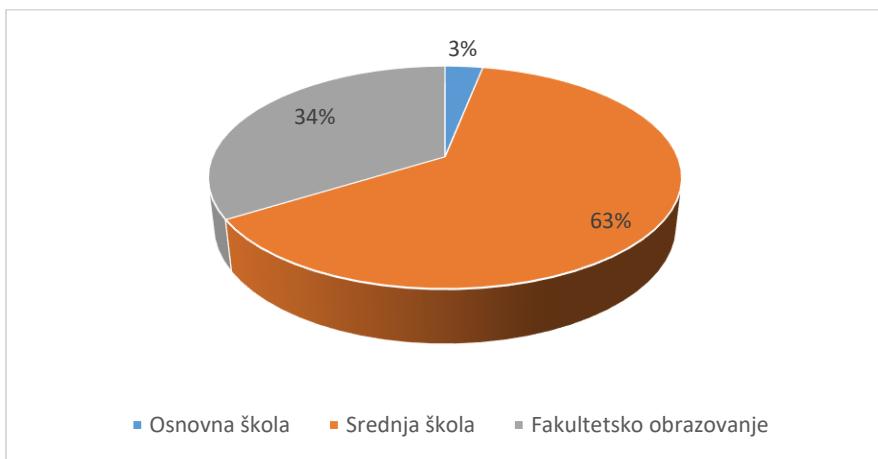
Rezultati stavova ispitanika će se analizirani su kroz dvije cijelina i to: stavovi po pitanju sociodemografskih karakteristika i percpecija i stavovi društvenih normi i ponašanja ispitanika.

Grafik 1.Starosna dob ispitanika

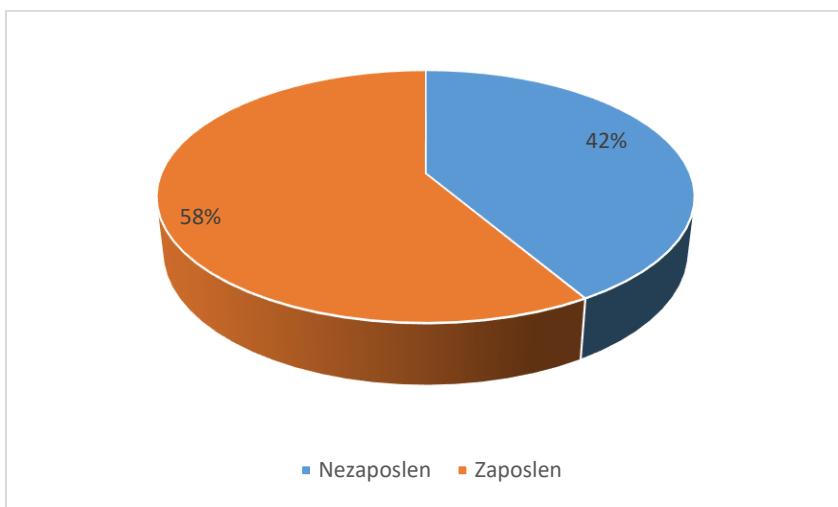
Prethodni grafik pokazuje starosnu strukturu ispitanika tj. samohranih roditelja. Rezultati pokazuju da je 57% ispitanika starosne dobi od 26 do 35 godina tj. da se radi o relativno mladoj populaciji ako govorimo o dobnoj strukturi. Ovaj podatak zabrinjava jer govori da je samohrano roditeljstvo itekako aktuelno u našem društvu. Nadalje, rezultati pokazuju da je 35% ispitanika starosne dobi od 36 do 45 godina.

Grafik 2. Obrazovna struktura

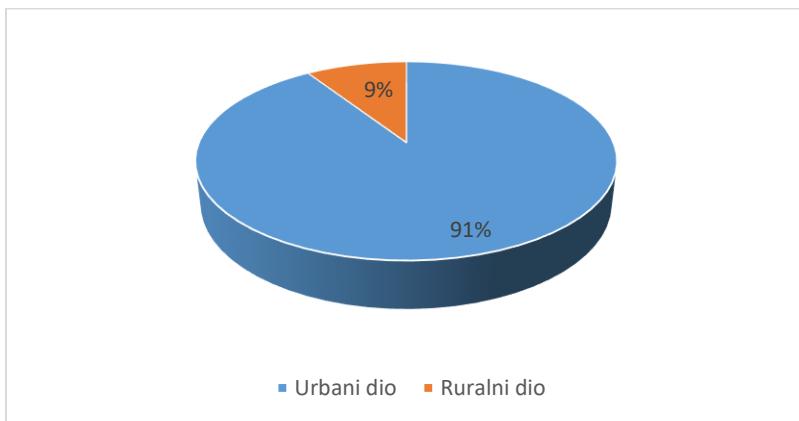
Što se tiče obrazovne strukture ispitanika, najzastupljenija kategorija su samohrani roditelji sa srednjom stručnom spremom, njih 63%, dok je 34% ispitanika u kategoriji fakultetskog obrazovanja. Možemo reći kako problem samohranih roditelja pogađa podjednako svi obrazovne kategorije. Smatram kako bi mnogo veći problem bio da se ovaj problem javlja dominantno u obrazovnoj stруктури „osnovne škole“, jer je mnogo teže pronaći posao i obezbjediti egzistenciju za roditelje koji nemaju minimum srednje obrazovanje.

Grafik 3. Struktura po zaposlenosti

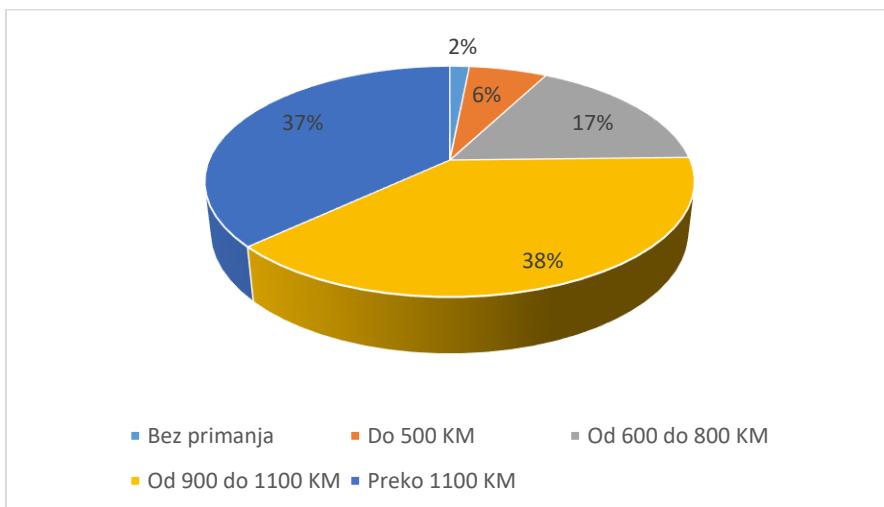
Od ukupnog broja ispitanika 58% njih je zaposleno, dok je 42% ispitanika nezaposleno. Rezultate možemo donekle povezati sa trenutnim stanjem o oblasti zaposlenja u Kantonu Sarajevu gdje je 29% stopa nezaposlenosti.²

Grafik 4. Područje stanovanja

Rezultati sa prethodnog grafika pokazuju da je čak 91% samohranih roditelja iz uzorka nastanjeno u urbanom dijelu Kantona Sarajevo. Ovo je donekle i jasno, jer je generalno Kanton Sarajevo najvećim dijelom urbana sredina. Nadalje, možemo reći kako je i ovaj podatak prednost, jer je roditeljima lakše doći do informacija o raznoraznim vidovima pomoći.

Grafik 5. Prihodi domaćinstva

² Podaci za 2021. godinu Zavoda za informatiku i statistiku Kantona Sarajevo, dostupno na: https://zis.ks.gov.ba/sites/zis.ks.gov.ba/files/zaposleni_10.pdf

Prethodni grafik pokazuje kolika su primanja samohranih roditelja tj. koliki su prihodi domaćinstva samohranih porodica u Kantonu Sarajevo. Odukupnog broja ispitanika 38% njih ima prihode između 900 – 1.100 KM, dok 37% njih ima primanja preko 1.100 KM. Ako pogledamo prosječne plaće u Kantonu Sarajevu u 2021. godini (1.242 KM – neto)³ onda možemo reći kako rezultati većim dijelom korespondiraju sa ovim podatkom tj. kako je glavni izvor prihoda samohranih porodica plaća roditelja.

Nakon sociodemografskih rezultata istraživanja, u nastavku ćemo prikazati rezultate istraživanja kojima je cilj dokazivanje postavljeni hipoteza rada.

Rezultati deskriptivne statistike pokazuju da se odgovori kreću u nivo prosjeka (osim za prvo pitanje gdje je prosjek odgovora 4,09).

Tabela 2. Prosjek odgovora za pitanja o nedovoljnoj podršci i izraženosti samohranih roditelja

Descriptive Statistics	Mean	Std. Deviation
Samohrani roditelji imaju dovoljnu podršku države	4.09	1.057
Da li ste institucijama socijalne zaštite (CSR) obraćali za pomoć i podršku ⁴	1.58	.497
Da li je pomoć sistema socijalne zaštite bila adekvatna da odgovori na Vaše potrebe ⁵	1.74	.443
Podršku lokalnih vlasti samohranim roditeljima je ⁶	1.54	.502

Na osnovu prethodne tabele možemo zaključiti da su se samohrani roditelji u nešto više iznad prosjeka javljali za pomoć institucija i podršku, ali da je podrška bila neadekvatna jer je prosjek odgovora na drugo pitanje izuzetno visok, ali i da je podrška lokalnih vlasti relativno nedovoljna.

Pearson Correlation test ima za cilj da odredi stepen jakosti linearnih korelacija između nezavisnih varijabli. Shodno rezultatu Pearson Correlation testa, odredit ćemo povezanost nedovoljne istraženosti siromaštva samohranih roditelja i tome da se ovom problemu ne pridaje dovoljno pažnje generalno.

³ Podaci za 2021. godinu Zavoda za informatiku i statistiku Kantona Sarajevo, dostupno na:

https://zis.ks.gov.ba/sites/zis.ks.gov.ba/files/placa_20.pdf

⁴ Odgovori: 1 – da, 2 - ne

⁵ Odgovori: 1 – da, 2 - ne

⁶ Odgovori: 1 – dovoljan , 2- nedovoljna

Tabela 3. Pearson Correlation za pitanja o za pitanja o nedovoljnoj podršci i izraženosti samohranih roditelja

Correlations					
	Samohrani roditelji imaju dovoljnu podršku države	Da li ste institucijama socijalne zaštite (CSR) obraćali za pomoć i podršku	Da li je pomoć sistema socijalne zaštite bila adekvatna da odgovori na Vaše potrebe	Podršku lokalnih vlasti samohranim roditeljima je	
Samohrani roditelji imaju dovoljnu podršku države	Pearson Correlation	1	-.194	-.115	-.036
	Sig. (2-tailed)		.122	.364	.774
	N	65	65	65	65
Da li ste institucijama socijalne zaštite (CSR) obraćali za pomoć i podršku	Pearson Correlation	-.194	1	.138	.159
	Sig. (2-tailed)	.122		.274	.206
	N	65	65	65	65
Da li je pomoć sistema socijalne zaštite bila adekvatna da odgovori na Vaše potrebe	Pearson Correlation	-.115	.138	1	.151
	Sig. (2-tailed)	.364	.274		.229
	N	65	65	65	65
Podršku lokalnih vlasti samohranim roditeljima je	Pearson Correlation	-.036	.159	.151	1
	Sig. (2-tailed)	.774	.206	.229	
	N	65	65	65	65

Prethodna tabela pokazuje nivo linearne korelacije među nezavisnim varijablama. Rezultati pokazuju generalno srednji nivo korelacije. Iz tabele možemo uočiti da samohrani roditelji koji imaju dovoljnu pomoć države ne korelira niti sa jednom drugom varijablu, što znači pomoć države ipak nije dovoljna. Sve korelacije navedene varijable su negativne. Međutim, s druge strane samohrani roditelji se obraćaju institucija socijalne pomoći, ali je navedena pomoć neadekvatna (**0.138**), kao i podrška lokalnih vlasti (**0.159**). Shodno navedenom, možemo reći kako je problem siromaštva samohranih roditelja zanemaren i ne pridaje mu se dovoljna poažnje niti od lokalnih vlasti niti od institucija socijalne zaštite u Kantonu Sarajevu.

Navedene rezultate možemo povezati sa stavom Fischer et al., (2006), koj navode da su samohrani roditelji suočeni s predrasudama okoline koje su osobito izražene prema razvedenim osobama i osobama koje su rodile izvan braka. Često su izloženi osuđivanju, ismijavanju, podcjenjivanju i

odbija im se pružiti podrška. Predrasude prema roditeljima, osobito ženi, dovode i do stigmatizacije djece.

Nadalje, rezultate istraživanja možemo povezati i sa istraživanjem Raboteg-Šarić, Josipović & Pećnik (2003) u kojem se navodi da su teška ekonomска situacija u kojoj se nalaze, financijski problemi, loši programi potpore od strane države koji nisu prilagođeni specifičnim potrebama samohranih roditelja, problemi kojima se ne pridaje mnogo pažnje, a utiču umnogome na siromaštvo samohranih podorica.

Shodno navedenom, možemo zaključiti da je prva hipoteza „Siromaštvo samohranih roditelja nije dovoljno istraženo, niti se pridaje dovoljno pažnje problemu zbog generalizacije pri mjerenu siromaštva“, potvrđena.

Tabela 4. Prosjek odgovora za pitanja o iskustvu siromaštva djece samohranih roditelja

Descriptive Statistics		
	Mean	Std. Deviation
Djeca samohranih roditelja mogu ostvariti svoj pun potencijal	3.92	1.080
Samohrani roditelji imaju dovoljnu podršku države	4.09	1.057
Samohrani roditelji se svakodnevno suočavaju sa stigmom i predrasudama	4.15	1.162
Djeca samohranih roditelja se suočavaju sa stigmama i predrasudama	3.32	1.213
Kako biste ocijenili kvalitetu podrške koju ste dobili	2.80	.833

U prethodnoj tabeli, rezultati deskriptivne statistike pokazuju da se radi o iznadprosječnim odgovorima. Ono što je važno napomenuti jeste da ispitanici prosječno smatraju da je podrška koju su dobili okarakterisana kao loša.

Na osnovu pearson correlation testa utvrdit ćemo povezasnost nazavisnih varijabli kojima se dokazuje da djeca samohranih roditelja najčešće iskuse siromaštvo za razliku od njihovih vršnjaka koji dolaze iz porodica sa oba roditelja.

Tabela 5. Pearson Correlation za pitanja o iskustvu siromaštva djece samohranih roditelja

Correlations						
		Djeca samohranih roditelja mogu ostvariti svoj pun potencijal	Samohrani roditelji imaju dovoljnu podršku države	Samohrani roditelji se svakodnevno suočavaju sa stigmom i predrasudama	Djeca samohranih roditelja se suočavaju sa stigmama i predrasudama	Kako biste ocijenili kvalitetu podrške koju ste dobili
Djeca samohranih roditelja mogu ostvariti svoj pun potencijal	Pearson Correlation	1	.458**	.495**	-0.048	-0.052
	Sig. (2-tailed)		0	0	0.705	0.68
	N	65	65	65	65	65
Samohrani roditelji imaju dovoljnu podršku države	Pearson Correlation	.458**	1	.574**	0.134	-0.067
	Sig. (2-tailed)	0		0	0.288	0.593
	N	65	65	65	65	65
Samohrani roditelji se svakodnevno suočavaju sa stigmom i predrasudama	Pearson Correlation	.495**	.574**	1	0.076	-0.016
	Sig. (2-tailed)	0	0		0.548	0.898
	N	65	65	65	65	65
Djeca samohranih roditelja se suočavaju sa stigmama i predrasudama	Pearson Correlation	-0.048	0.134	0.076	1	-0.062
	Sig. (2-tailed)	0.705	0.288	0.548		0.622
	N	65	65	65	65	65
Kako biste ocijenili kvalitetu podrške koju ste dobili	Pearson Correlation	-0.052	-0.067	-0.016	-0.062	1
	Sig. (2-tailed)	0.68	0.593	0.898	0.622	
	N	65	65	65	65	65

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

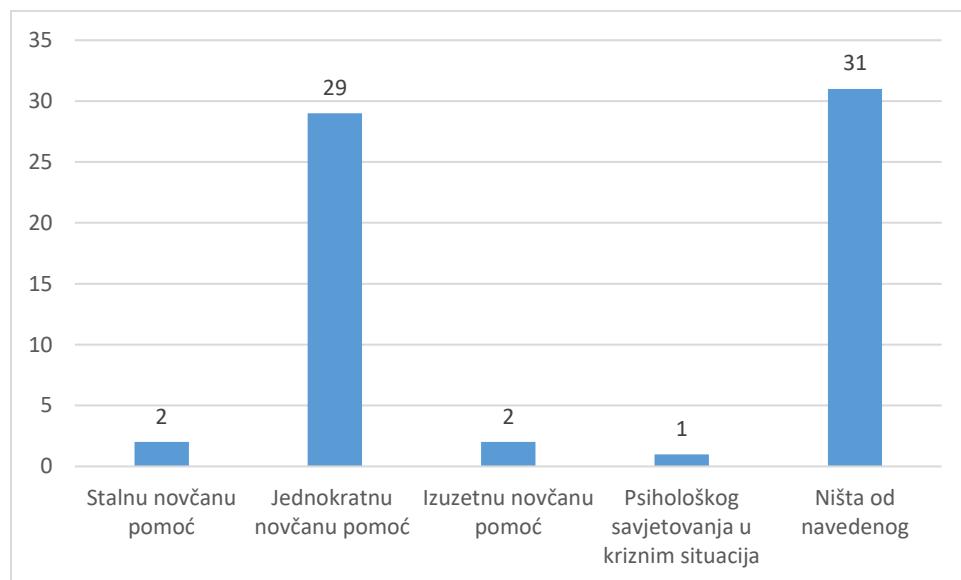
Prethodna tabela pokazuje nivo linearne korelacije među nezavisnim varijablama. Rezultati pokazuju generalno srednji nivo korelacije. Rezultati Pearson testa pokazuju da djeca samohranih roditelja mogu ostvariti svoj pun potencijal obzirom da imaju dovoljnu podršku države (**0.458****), ali ipak i da se suočavaju sa određenim stigmama i predrasudama koje ih usporavaju u razvoju (**0.495****). Ono što je važno napomenuti jeste da se i dijeca i samohrani roditelji suočavaju sa stigmama i predrasudama u društvu (**0.076**).

Međutim, moramo uzeti u obzir da rezultati pokazuju da su prosječna primanja samohranih porodica cca. 1.000 KM, a da je potrošačka korpa u FBiH u 2021. godini iznosi 2.106 KM⁷, onda dolazimo do zaključka da je samohranim roditeljima jako teško obezbjediti normalno djetinstvo svojoj djeci tj. odrastanje bez siromaštva.

Važno je spomenuti i rezultate Eurostata iz 2020. godine o siromaštvu i socijalnoj ugroženosti djece, gdje se spominje da je ukupna stopa siromaštva djece 24,2%. Istraživanje je pokazlo da djeca u domaćinstvima koja se sastoje od samohranih roditelja s djecom imaju najviši rizik od siromaštva (42,1%). (Levačić, 2021)

Shodno naedenom, možemo reći kako je hipoteza „Djeca samohranih roditelja najčešće iskuse siromaštvo za razliku od njihovih vršnjaka koji dolaze iz porodica sa oba roditelja“, potvrđena samo u jednom dijelu i to kod statističkih podataka o prihodu, dok je u dijelu mišljenja ispitanika izostalo potvrđivanje hipoteze.

Grafik 6. Koji oblik podrške ste tražili od strane lokalnih institucija soc zaštite

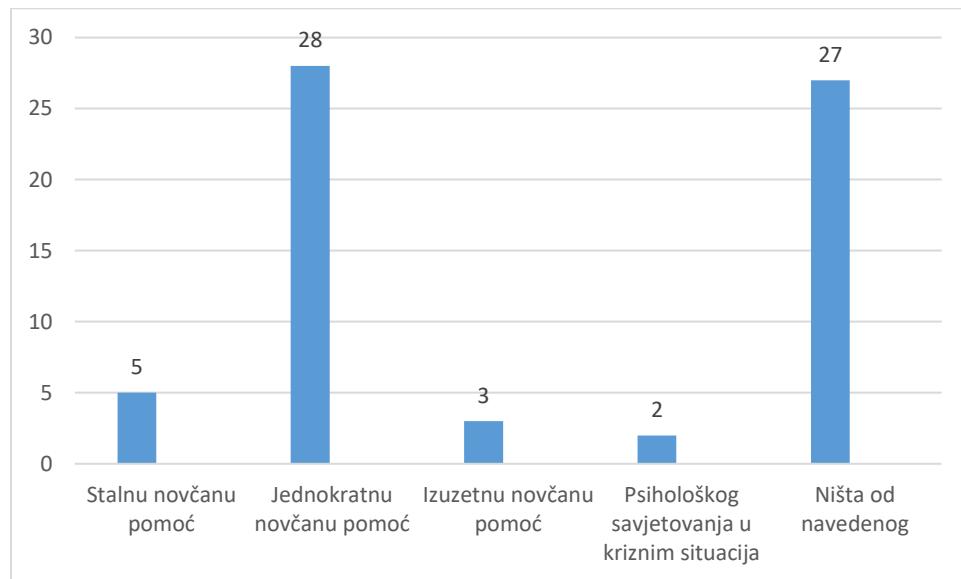

Prethodni grafik nam pokazuje da ispitanici najčešće nisu tražili nikakvu pomoć od strane lokalnih institucija socijalne zaštite (47,6%), što ukazuje da ispitanici nemaju povjerenja u lokalnu vlast

⁷ Obračun Saveza samostalnih sindikata Bosne i Hercegovine (SSS BiH) – podaci dostupni na: Al-Jazzera Balkans, više na: <https://balkans.aljazeera.net/news/2021/4/12/bih-prosjecna-plata-u-fbih-947-a-potrosacka-korpa-2-106-km>

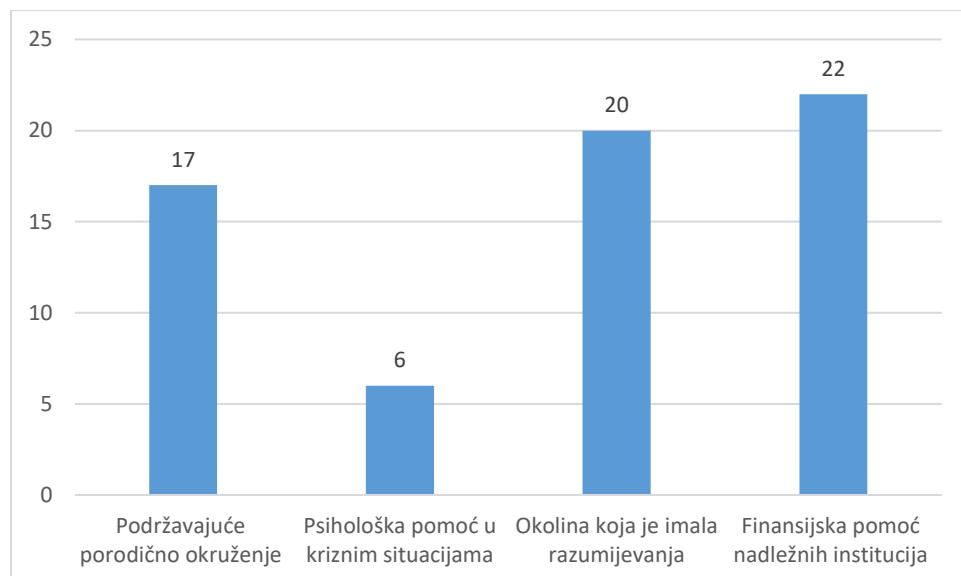
kada je u pitanju pomoć. Osim toga, 44,6% ispitanika tražilo je jednokratno novčanu pomoć od strane lokalnih institucija.

Grafik 7. Koji oblik podrške ste ostvarili kod lokalnih institucija socijalne zaštite

Rezultati prethodnog grafika pokazuju da je jednokratna pomoć najzastupljeniji oblik pomoći lokalnih vlasti prema samohranim roditelja (43%). Međutim, ono što najviše zabrinjava jeste da je 41,5% ispitanika se izjasnilo da nije dobilo nikakav oblik pomoći. Ono što možemo uočiti jeste da traženi oblici pomoći samohranih roditelja korespondiraju sa ostvarenim oblicima pomoći.

Grafik 8. Najvažniji oblik podrške

Kako možemo primijetiti iz prethodnog grafika najveći broj ispitanika 33,8% smatra kako je finansijska pomoć nadležnih organa najvažnija pomoć koju mogu dobiti. U trenutnoj ekonomskoj i socijalnoj situaciji u kojoj se nalazi, ovi rezultati su razumljivi jer je život postao sve skuplji i skuplji. Nadalje, 30% ispitanika smatra da je najvažniji oblik pomoći zapravo okolina koja ima razumjevanja prema samohranim roditeljima. Shodno navedenom, možemo zaključiti da je društvena i finansijska pomoć zaista važna za normalno funkcionisanje jednoroditeljskih porodica.

Tabela 6. Prosjek odgovora za pitanja o odnosu lokalnih institucija i samohranih roditelja

Descriptive Statistics		
	Mean	Std. Deviation
Samohrani roditelji mogu izbalansirati poslovni i porodični život	3.45	1.323
Podršku lokalnih vlasti samohranim roditeljima je	1.54	.502
Na temelju Vašeg iskustva sa sistemom podrške samohranim roditeljima, kako biste opisali cijelokupnu podršku sistema u svrhu zaštite i realizacije Vaših socijalnih prava	2.05	.943

Rezultati deskriptivne statistike pokazuju iznadprosječne odgovore. Rezultati pokazuju da je podrška lokalnih vlasti samohranim roditelja nedovoljna, te da su usluge često nedsotupe u sistemu socijalne podrške.

Tabela 7. Pearson Correlation za pitanja o odnosu lokalnih institucija i samohranih roditelja

Correlations				
	Samohrani roditelji mogu izbalansirati poslovni i porodični život	Podršku lokalnih vlasti samohranim roditeljima je	Na temelju Vašeg iskustva sa sistemom podrške samohranim roditeljima, kako biste opisali cijelokupnu podršku sistema u svrhu zaštite i realizacije Vaših socijalnih prava	
Samohrani roditelji mogu izbalansirati poslovni i porodični život	Pearson Correlation	1	-.061	-.180
	Sig. (2-tailed)		.627	.152
	N	65	65	65
Podršku lokalnih vlasti samohranim roditeljima je	Pearson Correlation	-.061	1	.046
	Sig. (2-tailed)	.627		.718
	N	65	65	65
Na temelju Vašeg iskustva sa sistemom podrške samohranim roditeljima, kako biste opisali	Pearson Correlation	-.180	.046	1
	Sig. (2-tailed)	.152	.718	

cjelokupnu podršku sistema u svrhu zaštite i realizacije Vaših socijalnih prava	N	65	65	65
---	---	----	----	----

Prethodna tabela pokazuje nivo linearne korelacije među nezavisnim varijablama. Rezultati pokazuju generalno nizak nivo korelacije. Nedovoljna podrška lokalnih vlasti linearne korespondira sa nedostupnošću usluga socijalne podrške (**0.046**).

Na osnovu navednog možemo zaključiti da veća uloga države ne znači da će roditelji imati više vremena i kvalitetnije ga provoditi sa svojom djecom, jer ovaj faktor umnogome zavisi od nekih drugih determinanti kao što su odnos poslodavca prema samohranom roditelju, odnos društva prema samohranom roditelju i sl. Generalno, u našem istraživanju se nije pokazalo ni da država odnosno lokalne institucije imaju želju da više učestuju u pomoći samohranim roditeljima, što svakako doprinosi da se ne potvrди hipoteza „Povećanje uloge države u pomoći usmijerenoj samohranim roditeljima, što će u konačnici dovesti do povećanja kvalitete vremena provedenog zajedno roditelja i djeteta/djece“.

Tabela 8. Prosjek odgovora za pitanja o finansijskom stanju roditelja i manjkom vremena sa porodicom

Descriptive Statistics		
	Mean	Std. Deviation
Samohrani roditelji mogu izbalansirati poslovni i porodični život	3.45	1.323
Samohrane majke teže pronalaze stalno i sigurno zaposlenje	3.12	1.023
Obaveze i samohranih roditelja su od samog početka obimnije od obaveza u domaćinstvima sa oba roditelja	1.23	.425

Prethodna tabela nam pokazuje da se ispitanici najvećim dijelom slažu sa navdenim tezama (u slučaju prve i druge teze), dok u pogledu obaveza samohranih roditelja smatraju da su one mnogo veće od onih u dvoroditeljskim porodicama.

Tabela 9. Pearson Correlation za pitanja o finansijskom stanju roditelja i manjkom vremena sa porodicom

Correlations				
		Samohrani roditelji mogu izbalansirati poslovni i porodični život	Samohrane majke teže pronalaze stalno i sigurno zaposlenje	Obaveze i samohranih roditelja su od samog početka obimnije od obaveza u domaćinstvima sa oba roditelja
Samohrani roditelji mogu izbalansirati poslovni i porodični život	Pearson Correlation	1	-.074	-.186
	Sig. (2-tailed)		.557	.138
	N	65	65	65
Samohrane majke teže pronalaze stalno i sigurno zaposlenje	Pearson Correlation	-.074	1	.113
	Sig. (2-tailed)	.557		.368
	N	65	65	65
Obaveze i samohranih roditelja su od samog početka obimnije od obaveza u domaćinstvima sa oba roditelja	Pearson Correlation	-.186	.113	1
	Sig. (2-tailed)	.138	.368	
	N	65	65	65

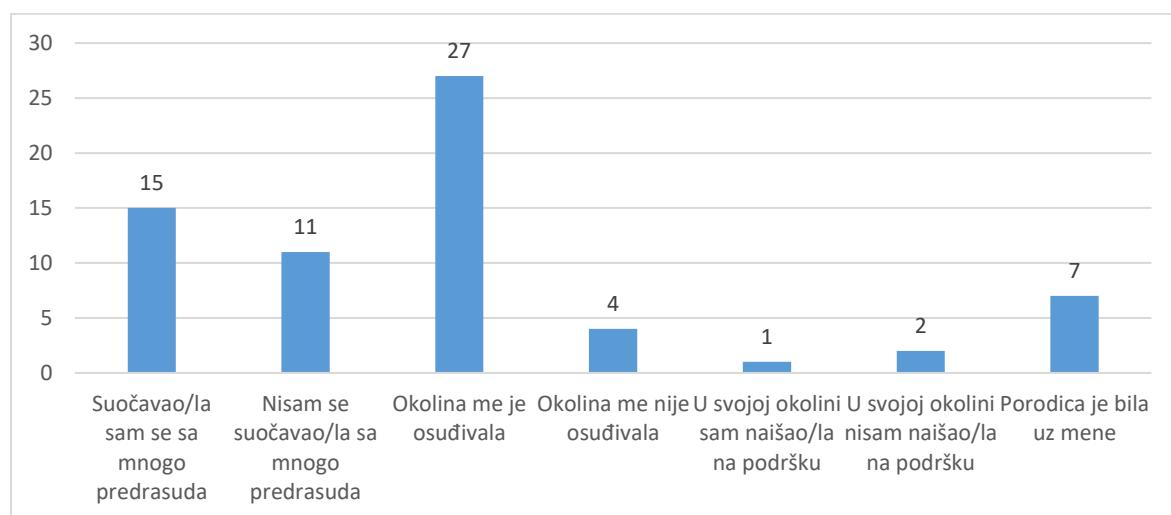
Prethodna tabela nam pokazuje generalno nizak nivo korelacije među nezavisnim varijablama. Rezultati pokazuju da samohrane majke mnogo teže pronalaze stalno i sigurno zaposlenje jer imaju mnogo više obaveza kao samohrani roditelj u odnosu na domaćinstva sa oba roditelja (**0.113**). Nadalje zbog obimnijih obaveza koje imaju samohrani roditelji ne mogu si izbalansirati poslovni i porodični život (**-0.186**), a posebno samohrane majke (**-.074**). Navedeni rezultati ukazuju na težak položaj samohranih roditelja, što se zasigurno i reflektuje i na djecu i njihovo odrastanje.

Navedene rezultate možemo povezati sa istraživnjem Burić (2007) provedenim u Hrvatskoj, u kojem se navodi da porodice samohranih roditelja čine 11,2% primatelje socijalne pomoći te da imaju najčešće finansijske probleme (nezaposlenost, siromaštvo...). Istraživanje o socijalnoj isključenosti u Hrvatskoj koje je proveo UN-ov Program za razvoj pokazao je da samohrani roditelji jako teško mogu da priušte svojoj porodici osnovne potrebe koje čine normalan i kvalitetan život. Rezultati pokazuju da 15% samohranih roditelja ne može priuštiti grijanje, 40% samohranih roditelja ne može priuštiti automobil, dok 73% samohranih roditelja ne može svojoj djeci osigurati sedmični odmor izvan domaćinstva.

Pećnik & Raboteg-Šarić (2005) u svojoj studiji su pokazali da je samohranim roditeljima prije svega potrebna finansijska pomoć jer se veliki dio smaohranih roditelja nalazi u teškoj finansijskoj situaciji, zbog čega nemaju dovoljno vremena za porodicu.

Shodno navedenom, jasno možemo reći da su hipoteze „Nemogućnost roditelja za ostvarivanje dovoljno finansijskog dohotka, zajedno sa majnkom vremena koje može provesti u porodici iako je jedini roditelj, dovodi do pojave dječijeg siromaštva djece koja dolaze iz samohranih porodica“ i „Samohrani roditelji su rastrzani između nemogućnosti provođenja dovoljno vremena sa djecom i nemogućnosti dovoljnog zarađivanja zbog ignorancije vlasti KS“ u potpunosti dokazane.

Grafik 9. Kako bi opisali odnos okoline u zajednici u kojoj živite

Kao što možemo vidjeti sa prethodnog grafika okolina je ta koja najviše osuđuje samohrane roditelje. Okolina generalno nema razumjevanja za stanje u kojem se nalaze samohrani roditelji. Od ukupnog broj 41,5% ispitanika je imalo iskustvo sa osudama okoline, dok se 23% ispitanika izjasnilo da se suočavalo sa mnogo predrasuda. Navedeni podaci nam govore o teškom položaju samohranih roditelja koji ne mogu da ostvare svoja prava zbog stigmatizacije sebe i svoje djece.

Reboterg-Šarić & Pećnik (2010) navode da stavovi okoline prema smaohranim roditeljima u velikom segmentu određuju kvalitet života samohranih roditelja i njihove djece. Osude i predrasude okoline utiče na ponašanje samohranih roditelja u društvu, ali i odnos samohranih roditelja sa djecom.

Tabela 10. Pearson Correlation za pitanja o predrausdama o samohranim roditeljima

Correlations				
		Samohrani roditelji mogu izbalansirati poslovni i porodični život	Obaveze i odgovornosti samohranih roditelja su od samog početka obimnije od obaveza u domaćinstvima sa obe roditelja	Samohrani roditelji se svakodnevno suočavaju sa stigmom i predrasudama
Samohrani roditelji mogu izbalansirati poslovni i porodični život	Pearson Correlation	1	-.093	-.186
	Sig. (2-tailed)		.138	.000
	N	65	65	65
Obaveze i samohranih roditelja su od samog početka obimnije od obaveza u domaćinstvima sa obe roditelja	Pearson Correlation	-.186	1	.085
	Sig. (2-tailed)	.138		.500
	N	65	65	65
Samohrani roditelji se svakodnevno suočavaju sa stigmom i predrasudama	Pearson Correlation	-.093	.085	1
	Sig. (2-tailed)	.000	.500	
	N	65	65	65

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Rezultati pearson correlation testa pokazuju da se roditelji često suočavaju sa stigmom i predrausadama, obzirom da su obaveze smaohranih roditelja obimnije od obaveza domaćinstva sa obe roditelja (**0.085**). Osim toga, zbog obimnosti u obavezama samohrani roditelji teško mogu izbalansirati privatni i poslovni život (**-0.093**), ali i zbog predrausada i stigme koju svakodnevno proživljavaju (**-0.186**).

Shodno navedenom možemo zaključiti da je hipoteza „Zbog manjka provedenog vremena, može doći do zanemarivanja djeteta, nedovoljno kvalitetno razvijenog odnosa između roditelja i djeteta, te zbog patrijarhalnog društva i osude samohranih roditelja, može doći do stigmatizacije djece samohranih roditelja“ dokazana.

Nadalje, ako pogledamo rezultate istraživanja i dokazanost pomoćnih hipoteza, nemeće se zaključak da je osnovna hipoteza „Nedovoljna podrška sistema socijalne zaštite samohranim roditeljima pogoduje ostanku ove negativne pojave i nedovoljno ukazivanje na ovaj problem dovodi do stigmatizacije samohranih roditelja kao i djece iz samohranih domaćinstava“, u potpunosti dokazana jer smo kroz istraživanje dokazali da u našem društvu postoji nedovoljna podrška samohranim roditeljima, čime se produbljuje pojava siromaštva među samohranim roditeljima i stigmatizacije istih.

VI ZAKLJUČAK

Biti samohrani roditelj u današnjem svijetu je jako težak i odgovoran posao. Samohrani roditelji se moraju nositi sa mnogim problemima sami i bez ičije pomoći. Osim toga, kako često su stigmatizirani i odbačeni u društvu. Zbog toga što tako često samo oni mogu da osiguraju potrebno svojoj porodici, samohrani roditelji su tako često pod velikim pritiskom. Zbog želje da osiguraju što bolje uslove života svojoj porodici, samohrani roditelji su često iscrpljeni kako psihički tako i fizički.

Iako je društvo generalno mnogo napredovalo po pitanju određenih društveni normni, možemo zaključiti da po pitanju samohranih roditelja ipak se nije dostigao željeni rezultat, jer su mnogi samohrani roditelji ostavljeni i odbačeni od strane društva. Shodno tome, može se zaključiti kako je jako bitno da se o ovome problemu priča u svim odgojno obrazovnim ustanovam, počevši od vrtića.

Obzirom na okolnosti u kojima žive i rade, samohrani roditelji se često susreću sa mnogobrojnim egzistencijalnim problemima od kojih se izdvajaju: i) nerješeno stambeno pitanje, ii) nezaposlenost, iii) diskriminacija prilikom zapošljavanja, iv) diskriminacija na radu a u vezi je sa radom, v) nedostatak novčanih sredstava za osnovne životne potrebe, vi) problem neplaćanja alimentacije o strane drugog roditelja, vii) izbjegavanje pomoći drugog roditelja, viii) slaba ili nikakava pomoć države.

Stanje po pitanju statusa samohranih roditelja u BiH je na izuzetno nezadovoljavajućem nivou, ako uzmemo u obzir da nemamo niti zakonske odredbe koje jasno definišu prava samohranih roditelja. Shodno navedenom, provedeno istraživanje je imalo za cilj povećanje svijesti građana o ozbiljnosti siromaštva te u kakvim se sve poteškoćama nalaze samohrane porodice, smanjenje diskriminacije djece koja dolaze iz jednoroditeljskih porodica, povećanje nivoa senzibilnosti o ovakvim porodicama što će podstaći poslodavce da smanje radne sate, mogućnost ostvarivanja adekvatnog dohotka da samohrani roditelji mogu priuštiti da prioritet ne bude rad već život sa djetetom/djecom. Istraživanje je provedeno među samohranim roditelja na teritoriji Kantona Sarajevo. Anketom/intervjuom je obuhvaćeno 65 ispitanika/samohranih roditelja području Kantona Sarajevo.

Rezultati istraživanja sociodemografskih determinanti pokazuju da je 57% ispitanika starosne dobi od 26 do 35 godina tj. da se radi o relativno mladoj populaciji ako govorimo o dobnoj strukturi. Što se tiče obrazovne strukture ispitanika, najzastupljenija kategorija su samohrani roditelji sa srednjom stručnom spremom, njih 63%. Od ukupnog broja ispitanika 58% njih je zaposleno, dok je 91% samohranih roditelja iz uzorka nastanjeno u urbanom dijelu Kantona Sarajevo. Od ukupnog broja ispitanika 38% njih imaju prihode između 900 – 1.100 KM, dok 37% njih ima primanja preko 1.100 KM. Ako pogledamo prosječne plaće u Kantonu Sarajevu u 2021. godini (1.242 KM – neto).

Dobiveni rezultati correlacione analize pokazuju da se samohrani roditelji obraćaju institucijama socijalne pomoći, ali je navedena pomoć neadekvatna (**0.138**), kao i podrška lokalnih vlasti (**0.159**). Shodno navedenom, možemo reći kako je problem siromaštva samohranih roditelja zanemaren i ne pridaje mu se dovoljna poažnje niti od lokalnih vlasti niti od institucija socijalne zaštite u Kantonu Sarajevu. Navedeni rezultati se mogu povezati sa određenim provedenim studijama koje se bave pitanjem predrasuda kod samohranih roditelja ali i ekonomskim i finansijskim problemima koji također utiču na nivo siromaštva samohranih roditelja (Fischer et al., 2006; Raboteg-Šarić, Josipović & Pećnik, 2003). Možemo zaključiti kako navedeni rezultati u potpunosti korespondiraju sa hipotezom „Siromaštvo samohranih roditelja nije dovoljno istraženo, niti se pridaje dovoljno pažnje problemu zbog generalizacije pri mjerenu siromaštva“, pri čemu je ona u potpunosti potvrđena.

Nadalje, rezultati Pearson testa pokazuju da djeca samohranih roditelja mogu ostvariti svoj pun potencijal obzirom da imaju dovoljnu podršku države (**0.458****), ali ipak i da se suočavaju sa određenim stigmama i predrasudama koje ih usporavaju u razvoju (**0.495****). Ono što je važno napomenuti jeste da se i djeca i samohrani roditelji suočavaju sa stigmama i predrasudama u društvu (**0.076**). Važno je spomenuti i to da su prosječna primanja samohranih porodica u istraživanju cca. 1.000 KM što je daleko ispod postrošačke korpe u FBiH. Osim toga, rezultati Eurostata iz 2020. godine o siromaštву i socijalnoj ugroženosti djece, pokazuju da je ukupna stopa siromaštva djece 24,2%. Istraživanje je pokazlo da djeca u domaćinstvima koja se sastoje od samohranih roditelja s djecom imaju najviši rizik od siromaštva (42,1%). (Levačić, 2021). Navedeno nas dobodi do zaključka kako je hipoteza „Djeca samohranih roditelja najčešće iskuse siromaštvo za razliku od njihovih vršnjaka koji dolaze iz porodica sa oba roditelja“, potvrđena

samo u jednom dijelu i to kod statističkih podataka o prihodu, dok je u dijelu mišljenja ispitanika izostalo potvrđivanje hipoteze.

Nadalje, rezultati pokazuju da ispitanici najčešće nisu tražili nikakvu pomoć od strane lokalnih institucija socijalne zaštite (47,6%), što ukazuje da ispitanici nemaju povjerenja u lokalnu vlast kada je u pitanju pomoć. Međutim, jednokratna pomoć je najzastupljeniji oblik pomoći lokalnih vlasti prema samohranim roditelja (43%). Na osnovu navednog možemo zaključiti da veća uloga države ne znači da će roditelji imati više vremena i kvalitetnije ga provoditi sa svojom djecom, jer ovaj faktor umnogome zavisi od nekih drugih determinanti kao što su odnos poslodavca prema samohranom roditelju, odnos društva prema samohranom roditelju i sl. Generalno, u našem istraživanju se nije pokazalo ni da država odnosno lokalne institucije imaju želju da više učestuju u pomoći samohranim roditeljima, što svakako doprinosi da se ne potvrdi hipoteza „Povećanje uloge države u pomoći usmjerenoj samohranim roditeljima, što će u konačnici dovesti do povećanja kvalitete vremena provedenog zajedno roditelja i djeteta/djece“.

Rezultati pokazuju da samohrane majke mnogo teže pronalaze stalno i sigurno zaposlenje jer imaju mnogo više obaveza kao samohrani roditelj u odnosu na domaćinstva sa oba roditelja (**0.113**). Nadalje zbog obimnijih obaveza koje imaju samohrani roditelji ne mogu si izbalansirati poslovni i porodični život (**-0.186**), a posebno samohrane majke (**-0.074**). Navedeni rezultati ukazuju na težak položaj samohranih roditelja, što se zasigurno i reflektuje i na djecu i njihovo odrastanje. Dobiveni rezultati imaju mnoštvo doditnih tačaka sa mnoštvom provednih stutija u kojima se navodi samohrani roditelji svakodnevno imaju finansijske probleme, pri čemu nekad ne mogu da priuštite svojoj porodici osnovne potrebe koje čine normalan i kvalitetan život (Burić, 2007). Pećnik & Raboteg-Šarić (2005) u svojoj studiji su pokazali da je samohranim roditeljima prije svega potrebna finansijska pomoć jer se veliki dio smaohrainih roditelja nalazi u teškoj finansijskoj situaciji, zbog čega nemaju dovoljno vremena za porodicu. Sve prethodno navedeno ukazuje da su hipoteze „Nemogućnost roditelja za ostvarivanje dovoljno finansijskog dohotka, zajedno sa majnkom vremena koje može provesti u porodici iako je jedini roditelj, dovodi do pojave dječijeg siromaštva djece koja dolaze iz samohranih porodica“ i „Samohrani roditelji su rastrzani između nemogućnosti provođenja dovoljno vremena sa djecom i nemogućnosti dovoljnog zarađivanja zbog ignorancije vlasti KS“ u potpunosti dokazane.

Okolina generalno nema razumijevanja za stanje u kojem se nalaze samohrani roditelji. Od ukupnog broj 41,5% ispitanika je imalo iskustvo sa osudama okoline, dok se 23% ispitanika izjasnilo da se suočavalo sa mnogo predrasuda. Navedeni podaci nam govore o teškom položaju samohranih roditelja koji ne mogu da ostvare svoja prava zbog stigmatizacije sebe i svoje djece. Rezultati pearson correlation testa pokazuju da se roditelji često suočavaju sa stigmom i predrasudama, obzirom da su obaveze smaohranim roditelja obimnije od obaveza domaćinstva sa oba roditelja (**0.085**). Osim toga, zbog obimnosti u obavezama samohrani roditelji teško mogu izbalansirati privatni i poslovni život (**-0.093**), ali i zbog predrasuda i stigme koju svakodnevno proživljavaju (**-0.186**). Reboterg-Šarić & Pećnik (2010) navode da stavovi okoline prema samohranim roditeljima u velikom segmentu određuju kvalitet života samohranih roditelja i njihove djece. Osude i predrasude okoline utiču na ponašanje samohranih roditelja u društvu, ali i odnos samohranih roditelja sa djecom. Kao posljedica svega navedenog, možemo zaključiti manjak vremena dovodi do zanemarivanja djece, nedovoljno kvalitetno razvijenog odnosa između roditelja i djeteta, te zbog patrijarhalnog društva i osude samohranih roditelja, doalzi do stigmatizacije djece samohranih roditelja, pri čemu je dokazana i posljednja pomoćna hipoteza

Nadalje, ako pogledamo rezultate istraživanja i dokazanost pomoćnih hipoteza, nameće se zaključak da je osnovna hipoteza „Nedovoljna podrška sistema socijalne zaštite samohranim roditeljima pogoduje ostanku ove negativne pojave i nedovoljno ukazivanje na ovaj problem dovodi do stigmatizacije samohranih roditelja kao i djece iz samohranih domaćinstava“, u potpunosti dokazana jer smo kroz istraživanje dokazali da u našem društvu postoji nedovoljna podrška samohranim roditeljima, čime se produbljuje pojava siromaštva među samohranim roditeljima i stigmatizacije istih.

LITERATURA

1. Bašić, S. Miković, M. (2012). Rodne (ne) jednakosti na tržištu rada u BiH – Ženska strana priče. Udruženje Žene ženama, Freidrich-Ebert-Stifung. Sarajevo
2. Brott, A., A., (1997). Kako biti tata. Zagreb: Mozaik knjiga
3. Brooks-Gunn J. i Duncan G. J., (1997). „The Effects of Poverty on Children“, preuzeto sa: https://www.princeton.edu/futureofchildren/publications/docs/07_02_03.pdf,
4. Bejaković P., (2005). Siromaštvo. *Financijska teorija i praksa*, 29 (1), 135-138
5. Bejaković P., (2005). Siromaštvo, nejednakost i socijalna isključenost u Evropskoj uniji i Hrvatskoj. Institut za javne finansije, Zagreb
6. Bonar, M. (2019). Alimentacioni fond i pravo na izdržavanje jednoroditeljskih porodica u BiH. Ženska mreža BiH
7. Brown, K. (2016). Resilience Development and Global Change. Routledge, New York
8. Bradley R. H. & Corwyn R. F., (2002). Socioeconomic Status and Child Development. Annu. Rev. Psychol, Vol 53, 771-799
9. Burić. H. (2007). Jednoroditeljske obitelji. Dijete Vrtić Obitelj. Br. 50, pp. 33-35
10. Bašić, S. (2013). Društvene nejednakosti, društveno raslojavanje i siromaštvo u BiH. DIJALOG, Vol 4, No 1-2, pp. 63-83
11. Bradshaw J, Mayhew E, (2010). The Measurement of Extreme Poverty in the European Union. European Commission
12. Capital. (2010). Samohrani roditelji na rubu siromaštva. Dostupno na: <https://www.capital.ba/samohrani-roditelji-na-rubu-siromastva/>
13. DeJean, S. McGeorge, R. Stone – Carlson, T. (2012). Attitudes Toward Never-Married Single Mothers and Fathers: Does Gender Matter?. Journal of Feminist Family Therapy. 24(2), pp.121-138
14. Družić-Ljubotina O., Kletečki-Radović M., (2012). Siromaštvo i socijalni rad: Koliko je siromaštvo doista „tema“ socijalnog rada?. Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
15. European Commisson. (2019). Mechanisms supporting single parents across the European Union. Luxembourg: Publications Office od the European Union
16. Europski Parlament (2019). Što Europa čini za mene. Dostupno na: https://what-europe-does-for-me.eu/data/pdf/social/A02_hr.pdf
17. Fišer, S., Marković, N., Radat, K., Oresta, J. (2007). „Za“ i „O“ jednoroditeljskim obiteljima. Zagreb: Udruga za unapređenje kvalitete življenja LET
18. FAO, „The State od Food Insecurity in the World“, preuzeto sa: <http://www.fao.org/3/a-i4646e.pdf>
19. Fraser M. W., (2004). Risk and Resilience in Childhood. NASW Press
20. Friedrichs, E. (2015). Dvostruki standardi o samohranim roditeljima. Libela. Dostupno na: <https://www.libela.org/sa-stavom/6294-dvostruki-standardi-o-samohranim-roditeljima/>

21. Haire, A. McGeorge, C. (2012). Negative Perceptions of Never-Married Custodial Single Mothers and Fathers: Applications of a Gender Analysis for Family Therapists. *Journal of Feminist Family Therapy*. 24(1), pp.24-51
22. Haralambos, M., Holborn, M., (2002.). *Sociologija: Teme i perspektive*. Golden marketing, Zagreb
23. Kolin M., (2007). Obrasci života u siromaštvu i nove paradigme Evropske unije. *SOCIJOLOGIJA*, Vol L, No.2, 192-206
24. Krisberg K., (2016). Childhood poverty associated with chronic disease, quality of health. *The Nation's Health* vol. 46 no. 8
25. Kohen. J.L. et at., (2004). Genetic and Environmental Processes in Young Children's Resilience and Vulnerability to Socioeconomic Deprivation. *Research in Child Development*. Vol. 75, Issue 3, pp.651–668
26. Karajić, N. (2002.) Siromaštvo i neslužbeno gospodarstvo u Hrvatskoj – kvalitativni aspekti, Financijska teorija i praksa, God. 26, br. 1
27. Levačić, D. (2021). Siromaštvo djece poraslo zbog pandemije. Regionalni portal Bilten. Dostupno na: <https://www.bilten.org/?p=40041>
28. Matković G., (2014). Merenje siromaštva – teorijski koncepti, stanje i preporuke za Republiku Srbiju. Vlada Republike Srbije, str. 6, preuzeto sa: <http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2014/09/POJAM-I-MERENJE-SIROMASTVA.pdf>
29. Mrkić Radević B., (2012). Kako siromaštvo pogađa djecu u BiH. dostupno na: <http://www.mediaonline.ba/ba/print.asp?ID=477>
30. Mary E. C. i Ajay C., (1997). The Dynamics of Childhood Poverty. *The Future of Children CHILDREN AND POVERTY* Vol. 7(2), 40-54
31. Miall, C.E. i March, K. (2005.) „Community attitudes toward birth fathers' motives for adoption placement and single parenting“, *Family Relations*, 54(4): 535-546
32. Marković A, (2009). Siromaštvo u svetu: Glad u tehnološkoj eri. *Biznis i finansije*, broj 55, preuzeto sa: <http://bif.rs/2009/07/siromastvo-u-svetu-glad-u-tehnoloskoj-eri/>
33. Ured za ravnopravnost polova RH. (2016). Žene i siromaštvo u EU. Dostupno na: <https://ravnopravnost.gov.hr/vijesti/zene-i-siromastvo-u-eu/2962>
34. Raboteg-Šarić, Z., Pećnik, N., (2005.) Neformalna i formalna podrška jednoroditeljskim i dvoroditeljskim obiteljima . Revija za socijalnu politiku. Vol 27. No 1. Siječanj. Str 1-21.
35. Raboteg-Šarić, Z., Josipović, V., Pećnik, N. (2003). Jednoroditeljske obitelji: osobni doživljaj i stavovi okoline. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mlađeži
36. Ravallion M., (2013). How Long Will It Take to Lift One Billion People Out of Poverty. The World Bank, preuzeto sa: <http://documents.worldbank.org/curated/en/248361468025472051/pdf/wps6325.pdf>
37. Ridge T., (2009). Living with Poverty. Department for Work and Pensions, University of Bath

38. Šućur Z., (2006). Siromaštvo, višedimenzionalna deprivacija i socijalna isključenost u Hrvatskoj. Revizija za Sociologiju, Vol 37, No 3-4, pp. 131-147
39. Šućur Z. et al., (2015). Siromašvo i dobrobit djece predškolske dobi u Republici Hrvatskoj. Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Zagreb
40. Tomić V., (2007). Siromaštvo i socijalna isključenost – osnovne definicije i indikatori. Regulatorna komisija za energetiku RS, Trebinje
41. Townsend P., (1979). Poverty in the United Kingdom. Penguin Books
42. Vilić D., Nišić V., (2013). Siromaštvo – društvena pojava (i proces) u globalnom društvu. Ekonomski fakultet, Univerzitet u Banjoj Luci
43. Viljoen D. J., (2013). Perceived Causes of Poverty of the Post-apartheid Generation. INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITY STUDIES Vol 5, No 1. pp. 73-80

PRILOZI

1. Anketa

OPĆI PODACI ISPITANIKA

1. Vaša dob:

- a) Od 18-25
- b) Od 26-35
- c) Od 36-45
- d) Od 46-55
- e) Od 56 i više

2. Vaš stepen obrazovanja:

- a) Bez obrazovanja
- b) Osnovna škola
- c) Srednja škola
- d) Fakultetsko obrazovanje

3. Vaš radni status:

- a) Zaposlen
- b) Nezaposlen
- c) Nešto drugo: _____

4. Mjesto stanovanja:

- a) Urbani dio
- b) Ruralni dio

5. Nivo mjesecnih primanja domaćinstva

- a) Bez primanja
- b) Do 500 KM
- c) Od 600 do 800 KM
- d) Od 900 do 1100 KM
- e) Preko 1100 KM

PERCEPCIJA I STAVOVI DRUŠTVENIH NORMI I PONAŠANJA

Označite u kojoj mjeri biste se složili sa sljedećim stavovima i tvrdnjama:

(1 – u potpunosti se ne slažem, 2 – ne slažem se, 3 – niti se slažem niti se ne slažem se, 4 – slažem se, 5 – u potpunosti se slažem)

6.	Djeca samohranih roditelja mogu ostvariti svoj pun potencijal	1	2	3	4	5
7.	Samohrani roditelji imaju dovoljnu podršku države	1	2	3	4	5
8.	Samohrani roditelji se svakodnevno suočavaju sa stigmom i predrasudama	1	2	3	4	5
9.	Samohrani roditelji mogu izbalansirati poslovni i porodični život	1	2	3	4	5
10.	Samohrani očevi lakše se snalaze od samohranih majki	1	2	3	4	5
11.	Samohrani očevi lakše zadržavaju zaposlenje od samohranih majki	1	2	3	4	5
12.	Samohrane majke teže pronalaze stalno i sigurno zaposlenje	1	2	3	4	5
13.	Djeca samohranih roditelja se suočavaju sa stigmama i predrasudama	1	2	3	4	5

UKLJUCENOST LOKALNIH VLASTI U PODRSKU SAMOHRANIM RODITELJIMA

14. Obaveze samohranih roditelja su od samog početka obimnije od obaveza u domaćinstvima sa oba roditelja,

- a) Da
- b) Ne

15. Da li ste institucijama socijalne zaštite (CSR) obraćali za pomoć i podršku ?

- a) Da
- b) Ne

16. Koliko često ste se institucijama SZ obraćali za pomoć i podršku?

- Ponuditi odgovore,

17. Koji oblik podrške ste tražili od strane lokalnih institucija soc zaštite?

- a) Stalnu novčanu pomoć
- b) Jednokratnu novčanu pomoć
- c) Izuzetnu novčanu pomoć
- d) Subvencionirane troškove grijanja
- e) Psihološkog savjetovanja u kriznim situacijama

- f) Smještaj u instituciju
- g) Ništa od navedenog
- h) Drugo _____

18. Koji oblik podrške ste ostvarili kod lokalnih institucija socijalne zaštite?

- a) Stalnu novčanu pomoć
- b) Jednokratnu novčanu pomoć
- c) Izuzetnu novčanu pomoć
- d) Subvencionirane troškove grijanja
- e) Psihološkog savjetovanja u kriznim situacijama
- f) Smještaj u instituciju
- g) Ništa od navedenog
- h) Drugo _____

19. Da li je pomoć sistema socijalne zaštite bila adekvatna da odgovori na Vaše potrebe?

- a) Da
- b) Ne

20. Kako biste ocijenili kvalitetu podrške koju ste dobili?

- a) Vrlo dobra
- b) Dobra
- c) Loša
- d) Nezadovoljavajuća

21. Koji oblik podrške Vam je bio najbitniji:

- a) Podržavajuće porodično okruženje
- b) Psihološka pomoć u kriznim situacijama
- c) Okolina koja je imala razumijevanja
- d) Finansijska pomoć nadležnih institucija

22. Podršku lokalnih vlasti samohranim roditeljima je:

- a) Dovoljna
- b) Nedovoljna

23. Kako bi opisali odnos okoline u zajednici u kojoj živite:

- a) Suočavao/la sam se sa mnogo predrasuda
- b) Nisam se suočavao/la sa mnogo predrasuda
- c) Okolina me je osuđivala
- d) Okolina me nije osuđivala
- e) U svojoj okolini sam naišao/la na podršku
- f) U svojoj okolini nisam naišao/la na podršku
- g) Porodica je bila uz mene
- h) Porodica nije bila uz mene

24. Na temelju Vašeg iskustva sa sistemom podrške samohranim roditeljima, kako biste opisali cjelokupnu podršku sistema u svrhu zaštite i realizacije Vaših socijalnih prava:

- a) Nemam povjerenja u institucije sistema
- b) Usluge su nedostupne
- c) Imam povjerenja u institucije sistema

2. Popis tabela, slika i grafikona

Tabela 1. Uzroci siromaštva.....	16
Tabela 2. Prosjek odgovora za pitanja o nedovoljnoj podršci i izraženosti samohranih roditelja	50
Tabela 3. Pearson Correlation za pitanja o za pitanja o nedovoljnoj podršci i izraženosti samohranih roditelja.....	51
Tabela 4. Prosjek odgovora za pitanja o iskustvu siromaštva djece samohranih roditelja	52
Tabela 5. Pearson Correlation za pitanja o iskustvu siromaštva djece samohranih roditelja	53
Tabela 6. Prosjek odgovora za pitanja o odnosu lokalnih institucija i samohranih roditelja.....	56
Tabela 7. Pearson Correlation za pitanja o odnosu lokalnih institucija i samohranih roditelja...	56
Tabela 8. Prosjek odgovora za pitanja o finansijskom stanju roditelja i manjkom vremena sa porodicom	57
Tabela 9. Pearson Correlation za pitanja o finansijskom stanju roditelja i manjkom vremena sa porodicom	58
Tabela 10. Pearson Correlation za pitanja o predrausdama o samohranim roditeljima	60
Slika 1. Kognitivni razvoj siromašne djece	19
Slika 2. Bronfenbrennerov model ekosistemske teorije	20
Slika 3. Model ulaganja.....	23
Grafik 1. Starosna dob ispitanika.....	47
Grafik 2. Obrazovna struktura	48
Grafik 3. Struktura po zaposlenosti	48

Grafik 4. Područje stanovanja.....	49
Grafik 5. Prihodi domćinstva.....	50
Grafik 6. Koji oblik podrške ste tražili od strane lokalnih institucija soc zaštite	54
Grafik 7. Koji oblik podrške ste ostvarili kod lokalnih institucija socijalne zaštite	55
Grafik 8. Najvažniji oblik podrške	55
Grafik 9. Kako bi opisali odnos okoline u zajednici u kojoj živite	55